

Mendelova univerzita v Brně
Agronomická fakulta
Ústav agrosystémů a bioklimatologie

Agronomická
fakulta

Mendelova
univerzita
v Brně

Vývoj zemědělství na Znojemsku

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

Ing. Soňa Dušková, Ph.D.

Vypracoval:

Jakub Valášek

Brno 2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Autor práce: Jakub Valášek
Studijní program: Zemědělská specializace
Obor: Agroekologie
Vedoucí práce: Ing. Soňa Valtýniová, Ph.D.

Název práce: **Vývoj zemědělství na Znojemsku**

Zásady pro vypracování:

1. Prostudujte odbornou literaturu k tématu. Zaměřte se na vývoj zemědělství z agronomického hlediska a také na souvislosti se společenskou situací.
2. Popište vývoj struktury hospodaření, technologických postupů, charakteru produkce a zaměstnanosti v zemědělství na Znojemsku.
3. Analyzujte sledované změny a uveďte je do souvislostí s vývojem agronomických znalostí, techniky a společenské situace.
4. Analyzujte získaná data, zpracujte přehledné výstupy a zformulujte závěry.

Rozsah práce: 30-40 stran

Literatura:

1. KOSTELANSKÝ, F. *Obecná produkce rostlinná*. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, 2004. 212 s. ISBN 978-80-7157-765-2.
2. KUDRNA, K. *Zemědělské soustavy*. Praha: SZN, 1979. 708 s.
3. PROKEŠ, A. *Krátký přehled československého zemědělství*. Praha: Nákladem ministerstva zemědělství Československé republiky, 1923. 117 s. Publikace ministerstva zemědělství.
4. PETRÁŇ, J. -- PETRÁŇOVÁ, L. *Ročník v evropské tradiční kultuře*. 1. vyd. Praha: SET OUT, 2000. 215 s. Historica. ISBN 80-86277-08-9.
5. Statistické ročenky Jihomoravského kraje
6. Český statistický úřad online: www.czso.cz

Datum zadání: říjen 2012

Datum odevzdání: duben 2014

Jakub Valášek
Autor práce

Ing. Soňa Valtýniová, Ph.D.
Vedoucí práce

prof. Ing. Jan Křen, CSc.
Vedoucí ústavu

prof. Ing. Ladislav Zeman, CSc.
Děkan AF MENDELU

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci Vývoj zemědělství na Znojemsku vypracoval samostatně a veškeré použité prameny a informace uvádím v seznamu použité literatury. Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách ve znění pozdějších předpisů a v souladu s platnou *Směrnicí o zveřejňování vysokoškolských závěrečných prací*.

Jsem si vědom/a, že se na moji práci vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, a že Mendelova univerzita v Brně má právo na uzavření licenční smlouvy a užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona.

Dále se zavazuji, že před sepsáním licenční smlouvy o využití díla jinou osobou (subjektem) si vyžádám písemné stanovisko univerzity, že předmětná licenční smlouva není v rozporu s oprávněnými zájmy univerzity, a zavazuji se uhradit případný příspěvek na úhradu nákladů spojených se vznikem díla, a to až do jejich skutečné výše.

V Brně dne:.....

.....

podpis

PODĚKOVÁNÍ

Tímto děkuji Ing. Soni Duškové, Ph.D., vedoucí bakalářské práce, za odborné vedení a cenné rady. Dále bych chtěl poděkovat paní Mgr. Ireně Sklenské z okresního archivu ve Znojmě za spolupráci a vyhledání potřebných dokumentů, a Městské knihovně Znojmo za vypůjčení literárních zdrojů.

ABSTRAKT

Na základě studia odborné literatury, dalších literárních a internetových zdrojů a archivních dokumentů byl charakterizován význam a vývoj zemědělství. Menší část textu je věnována zemědělství na území Evropy a nynější České republiky, ale hlavní pozornost je věnována území Znojemska. Informace jsou seřazeny chronologicky od nejstarší doby až po současnost.

Na zemědělství je nahlíženo jako na významný historický a hospodářský fenomén. V práci je zahrnut vývoj zemědělství, technický pokrok a vztah zemědělství a společenského vývoje.

Poslední část práce se zabývá hektarovými výnosy hlavních polních plodin na Znojemsku. Díky půdně klimatickým podmínkám regionu jsou zde dosahovány dobré úrody zejména u kukuřice. Pro žito je zde ale kritickým faktorem riziko sucha.

KLÍČOVÁ SLOVA: zemědělství, historie zemědělství, vývoj zemědělství, Znojemsko, hektarový výnos

ABSTRACT

To the basics of professional literature, next literary and Internet sources and documents in archives was characterized importance and development of our agriculture. Shorter part of text is devoted to the agriculture in Europe area and present area of Czech Republic, but the biggest attention of thesis is devoted to the Znojemsko region. Information are ordered in chronologically way from the oldest to the current time.

The look on agriculture is kept as important historical and economical phenomenon. My thesis deals with the development of agriculture including technological progress and relationship between agriculture and social development.

Last parth of thesis deals with yield per hectar of main crops in Znojemsko region. Due to soil and climate conditions of this region are good crops particularly in corn. On the other side for rye is critical factor of risk dry climate there.

KEYWORDS: agriculture, history of agriculture, development of agriculture, Znojemsko, yield per hectar

OBSAH

1	ÚVOD	8
2	CÍL PRÁCE	10
3	METODIKA PRÁCE.....	11
4	VLASTNÍ PRÁCE.....	13
4.1	Pojem zemědělství	13
4.2	Vývoj zemědělství v Evropě	14
4.3	Vývoj zemědělství na území České republiky	15
4.4	Charakteristika okresu Znojmo	18
4.4.1	Historie města Znojma.....	18
4.4.2	Základní a obecné informace o regionu.....	20
4.4.3	Klimatické poměry	20
4.4.4	Půdní a geologické poměry.....	21
4.4.5	Biodiverzita okresu	22
4.4.6	Socio-ekonomické poměry	23
4.5	Vývoj zemědělství na Znojemsku.....	24
4.5.1	Období feudalismu a začátek kapitalismu	25
4.5.2	Období rozvoje kapitalismu do konce Rakouska-Uherska.....	25
4.5.3	Období za samostatné Československé republiky (1918-1938) a postavení zemědělců v této době	27
4.5.4	Specifika zemědělství za První republiky na Znojemsku, zadlužení zemědělců v roce 1930	30
4.5.5	Pokusy o zlepšení a oživení situace v zemědělství v období První republiky	33
4.5.6	Fašistická okupace a osvobození	34
4.5.7	Znojemsko po roce 1945 do roku 1948	35
4.5.8	Znojemsko po roce 1948 do roku 1989	38
4.6	Důležité mezníky vzniku JZD za socialismu	42
4.7	Velká zemědělská družstva a podniky se zemědělským zaměřením za socialismu na Znojemsku	44
4.7.1	Důležité zemědělské podniky na Znojemsku	44
4.7.1.1	Státní statek Znojmo	44
4.7.1.2	JZD „Družba“ Blížkovice.....	46

4.7.1.3 JZD „Stráž nad Dyjí“ v Citonicích	46
4.7.1.4 JZD Hodonice	47
4.7.1.5 JZD „Vývoj“ se sídlem v Mikulovicích	47
4.7.2 Zpracovatelské a potravinářské podniky na Znojmsku.....	47
4.7.2.1 Fruta Znojmo	48
4.7.2.2 Lakrum, mlékárna a sušárna mléka Znojmo.....	48
4.7.2.3 Cukrovar Hrušovany nad Jevišovkou	48
4.8 Současnost.....	49
4.8.1 Kritické ročníky 1997 a 1998	49
4.9 Výnosy hlavních zemědělských komodit od roku 1961 do roku 2010.....	50
4.9.1 Produkce a výnosy hlavních zemědělských komodit v JZD a státních statcích v letech 1975-1989	58
5 ZÁVĚR.....	64
6 LITERATURA	67
6.1 Internetové zdroje.....	70
7 Seznam tabulek.....	71
8 Seznam obrázků.....	73

1 ÚVOD

Zemědělstvím se lidé žíví pouze malou část své existence. Na Předním východě je to nanejvýš kolem 10 000 let, na našem území a ve střední Evropě je to přibližně 7 500 let. Přesto jde z hlediska moderního člověka o rozhodující faktor pokroku, který mu umožnil rozrůst se na několik miliard velkou populaci.

Na počátku vývoje zemědělství byli zemědělci schopni vypěstovat pouze tolik plodin, aby mohli přežít. Zemědělské plochy se zvětšovaly a vznikaly velkostatky s čím dál větší rostlinnou produkcí.

V podmínkách středověké Evropy vznikalo poddanství, nevolnictví. V novověku postupně docházelo k dalším změnám, poddanství bylo zrušeno, hospodaření na malých statcích i velkostacích postupně dostávalo jinou formu, ale bohatství jedněch a chudoba ostatních většinou zůstávaly (Beranová, 1980).

Člověk potřebuje znát svou historii. Je také zapotřebí, aby znal historii těch změn, které daly základ pro vytvoření moderního evropského člověka. Známe různé technické vynálezy moderní doby - automobily, vlaky, letadla, telefony, tovární stroje, počítače, internet a jiné. Ale to vše je otázkou pouze jednoho nebo necelých dvou století. Nic z toho by pravděpodobně nemohlo vzniknout, kdyby lidstvo nedokázalo postupně zvětšovat možnosti své obživy. Velmi těžko by také vznikala moderní kultura a další významné vědecké objevy naší historie. Tím vším, co z naší země získáváme a jakým způsobem žijeme, sami sebe a své prostředí v jistém smyslu ničíme (Beranová, Kubačák, 2010).

Zemědělství jako odvětví materiální výroby má v životě národa nezastupitelnou roli. Abychom mohli zhodnotit význam českého a světového zemědělství a ponaučit se z působení našich předků, je potřeba se obrátit k historii. Studium a srovnáváním historických souvislostí získáváme představu o síle, tradicích a poslání našeho zemědělství v minulosti. Zemědělství jako takové je spojeno s ekonomikou, technikou, zpracováním zemědělských produktů a dalšími obory lidské činnosti, které úzce souvisí se zemědělskými vědami.

V celkovém historickém vývoji našeho zemědělství je položen důraz na jeho počátky, ale také na období druhé poloviny 19. století, protože právě tehdy byly položeny základy etapy intenzivního vývoje moderního zemědělství, na kterých stojí také dnešní české zemědělství (Beranová, Kubačák, 2010).

Tato bakalářská práce se zabývá historickým vývojem zemědělství v Evropě, na území našeho státu ale hlavně vývojem zemědělství na Znojemsku. Současně se tato práce zajímá o analýzu znojemského okresu a identifikaci důležitých mezníků při vzniku JZD a velkých družstev za socialismu. Dále popisuje výnosy hlavních zemědělských komodit od roku 1961 do roku 2010.

2 CÍL PRÁCE

Cílem předkládané bakalářské práce je:

- Popsat historický vývoj zemědělství v Evropě a na území našeho státu
- Charakterizovat okres Znojmo zejména z pohledu podmínek pro zemědělskou produkci
- Provést detailní rozbor historie zemědělství na Znojemsku s důrazem na období do roku 1989
- Identifikovat a popsat důležité mezníky při vzniku JZD a velkých družstev za socialismu
- Popsat výnosy hlavních zemědělských komodit od roku 1961 do roku 2010

3 METODIKA PRÁCE

Práce byla zpracována na základě historických a současných literárních zdrojů, a veřejně dostupných statistických údajů. Předpokladem úspěšného výzkumu bylo správné vymezení základní otázky a nalezení objektivní metody pro sběr a analýzu informací.

Sekundární analýzou dat byly analyzovány zdroje zabývající se problematikou zemědělství v Evropě, na území našeho státu, ale hlavně vývojem zemědělství na Znojemsku. Současně tato práce uvádí charakteristiku okresu Znojmo, zejména z pohledu podmínek pro zemědělskou produkci. Dále se práce zabývá identifikací a popisem důležitých mezníků při vzniku JZD a velkých družstev za socialismu. Posledním úkolem této bakalářské práce bylo sestavení přehledu výnosů hlavních zemědělských komodit a dalších statistických údajů ve vybraných historických obdobích.

Shromažďování dat probíhalo od září 2014 do února 2015.

Úvodní kapitoly práce byly vypracovány z literatury dostupné z Ústřední knihovny Mendelovy univerzity v Brně. Kapitoly týkající se samotného okresu Znojmo byly zpracovávány především z publikací vydaných městem Znojmo, z internetových zdrojů a z Českého statistického úřadu. Informace, týkající se vývoje zemědělství na Znojemsku, byly čerpány především z podkladů dostupných v Městské knihovně ve Znojmě, kde byla data čerpána z knih, novinových článků, pamětních spisů a publikací z daného časového období, které musely být studovány přímo v knihovně.

K získání podrobných dat k jednotlivým podnikům, působících v historii na Znojemsku, byla oslovena emailovou komunikací Agrární komora Jihomoravského kraje. Ta však spolupráci odmítla z důvodu neposkytování informací soukromým osobám. Dále byl osloven Státní okresní archiv Znojmo. Pracovnice archivu Mgr. Sklenská velice ochotně spolupracovala při vyhledávání v uložených archiváliích, potřebných k této práci, které po telefonické domluvě vždy připravila pro má studia informací na místě, případně k pořízení výpisů, opisů a kopií z těchto dokumentů. Konkrétně bylo čerpáno ze statistických ročenek, místních kronik, odborných knih a dalších publikací. Na základě studia historických materiálů byl v průběhu března 2015 sestaven přehled statistických údajů o výnosech základních polních plodin na Znojemsku v období let 1961–2010. Uváděné období i plodiny byly vybrány na základě dostupnosti dat

v archivech. Pro bezprostředně poválečné období a padesátá léta jsou statistické řady úplně nedostupné nebo značně mezerovité. Relativně kompletní data byla dohledatelná až pro období od roku 1961 pro jednotlivé druhy obilnin, cukrovku a brambory. I u těchto plodin ale údaje z některých let chybí. Dále jsou uvedeny údaje o výnosech několika dalších plodin, z důvodu dostupnosti dat ale až z období po roce 1975.

Kompletace a konečné úpravy práce byly provedeny v dubnu 2015.

4 VLASTNÍ PRÁCE

4.1 Pojem zemědělství

Zemědělství je chápáno jako odvětví materiální výroby, zajišťující produkci potravin pro obyvatelstvo, ale i pro dobytek. Potravinu člověk užívá jak pro přímou spotřebu, tak i pro zpracování v potravinářství. Je potřeba si uvědomit, že zemědělství a jeho pojmenování prodělaly osobitý vývoj od počátku života na Zemi až po současnost.

Nástup zemědělství a chovu hospodářských zvířat je začátkem výrobního období v dějinách celého lidstva. Zemědělství znamenalo pro lidstvo radikální zlom v hospodářském i společenském životě (Kubačák, 1994).

Homo sapiens typu dnešního člověka žije na naší planetě přibližně 60 tisíc let. Počátky vývoje zemědělství a chovu hospodářských zvířat se datují přibližně před 7 až 10 tisíci lety. Než bylo vyvinuto zemědělství jako takové, člověk se živil lovem divoké zvěře, sběrem rostlin a později rybolovem. Vznik zemědělství a chovu hospodářských zvířat znamenaly velké změny ve vývoji pravěkého člověka. Člověk začal vyrábět primitivní nástroje a zpracovávat potraviny. Lidstvo začalo mít větší vliv na přírodu, začínalo využívat její bohatství. Prostřednictvím zemědělství a chovu zvířat získával člověk lepší podmínky pro život a to urychlovalo vývoj lidské společnosti.

Zemědělství mohlo vzniknout jen v oblastech, kde byly vhodné klimatické, půdní a geologické poměry, a kde člověk dosáhl určitého stupně svého vývoje - dovedl použít zkušenosti z předcházejících období a vytvářel potřebné výrobní nástroje (Kubačák, 1994).

Zemědělství, chápáné jako pěstování rostlin a chov domácích zvířat, se zrodilo pravděpodobně v oblasti Předního východu. To je území dnešního Egypta, Palestiny, Jordánska, dále na sever k Sýrii až k oblastem Černého moře, zahrnující oblasti dnešního Iráku a Íránu. Zejména v těchto oblastech Přední Asie se civilizace rozvíjela mnohem rychleji než ve všech ostatních částech světa. Zejména díky příznivým přírodním podmínkám zde zemědělství zaznamenalo výrazný rozvoj oproti zbytku světa. Už v 9. tisíciletí před naším letopočtem lidé vysévali zrní v blízkosti svých bydlíšť, a tak přestali být tolik závislí na náhodném sběru. Z různých historických pramenů lze předpokládat, že v jihovýchodním Turecku má svůj původ jednozrná

pšenice (*Triticum boeoticum boiss*), v Jordánsku pšenice dvouzrná (*T. dicoccoides*), a na východním pobřeží Středozemního moře ječmen dvouřadý (*Hordeum vulgare*).

Pěstováním pšenice (*Triticum*), ječmene (*Hordeum*), chovem koz a ovcí, se člověk postupem času měnil z lovce a náhodného sběrače v zemědělce. Lidé začali žít usedlejší způsobem a už tolik neputovali za potravou. Člověk začal přírodu přizpůsobovat ke svému prospěchu, čímž zahájil novou etapu společenského vývoje.

Z oblasti Přední Asie se zemědělství postupně šířilo do Mezopotámie, Egypta, Afriky, na Balkán a podél Dunaje dále do Evropy. Není zcela jasno o rozvoji zemědělství v Indii a Číně. Na americkém kontinentu se zemědělství vyvíjelo samostatně, pěstovaly se jiné rostliny a chovala se jiná zvířata než v Evropě. Byla to především kukuřice (*Zea mays*) a fazol (*Phaseolus*). V horských oblastech jižní Ameriky to byly brambory (*Solanum*), rajčata (*S. lycopersicum*), slunečnice (*Helianthus*) a jiné další rostliny. Tyto rostliny se do Evropy dovážely až v průběhu 15. až 16. století (Kubačák, 1994).

Vývoj zemědělských systémů je dlouhodobým procesem a úzce souvisí s vývojem lidské společnosti. Zemědělské systémy se vytvářely způsobem odpovídajícím potřebám dané společnosti. Rozhodujícím faktorem bylo rostoucí osídlení, hustota obyvatelstva a jeho koncentrace. V prvopočátcích zemědělství byla půda využívána bez ohledu na její úrodnost. To bylo také největším problémem tehdejšího zemědělství a postupem času se snižovala úrodnost půdy. Později zemědělské systémy vznikaly v podmínkách vhodných pro pěstování rostlin, a půda byla využívána a obdělávána podle úrodnosti (Kostelanský, 2004).

4.2 Vývoj zemědělství v Evropě

Dle dochovaných písemností o zemědělství lze doložit, že nejstarší zemědělské kultury vznikaly přibližně v období od konce 5. tisíciletí před naším letopočtem. První rozvoj zemědělství je spjat s územím, které bezprostředně souviselo s Přední Asií. Jedná se o státy na území starého Říma, starého Řecka a Makedonie. Dále se zemědělství šířilo na území Bulharska, Rumunska, bývalé Jugoslávie, Maďarska a Ukrajiny. Ze všech těchto států, případně území, dosáhlo zemědělství nejvyšší úrovně ve starém Římě (Kubačák, 1994).

Nejenže římské zemědělství dosahovalo nejvyšší úrovně, ale jsou o něm vedeny i velmi detailní záznamy. Z nich lze vyčíst podrobnosti nejen o způsobu hospodaření,

ale i o používané a dostupné zemědělské technice této doby. O mechanice zemědělství starého Říma se zmiňuje např. římský filosof, válečník a autor přírodovědné encyklopedie starého Říma Gaius Plinius Sekundus. Např. k orbě půdy se používalo oradlo, které bylo předchůdcem pluhu. Toto oradlo bylo na kolečkách a ke kypření pole sloužil nůž, který byl jeho součástí. Oradlo bylo taženo jedním párem volů. Na ostatním území se používala oradla bez koleček, proto toto římské oradlo bylo nejdokonalejší. Další nezanedbatelnou technikou, kterou Římané používali, byly mlýny, které byly poháněny vodou. Základy svých zemědělských poznatků čerpali Římané od Řeků. Zemědělství mělo v Římě velkou váhu. Z tohoto důvodu se o něm zmiňovali i velcí filosofové jako byl Aristoteles, Verginius, Sokrates, Platon a další (Kubačák, 1994).

Největší úroveň dosahovalo římské zemědělství na přelomu před a po našem letopočtu, tedy okolo roku 0. Nejvyšší úroveň dosáhlo v provinciích, kde navázali Římané na znalosti Keltů, Dáků, Tráků, Ilyrů. Vysoké úroveň v rostlinné výrobě bylo dosaženo především dobrou péčí o půdu. Půda se nejen orala, ale i hnojila. K hnojení byla v tehdejší době používána chlévská mrva, spálená sláma, a zaorávání zeleného osetí, dnes nazývané zelené hnojení. Sklizeň díky zeměpisné šířce a dobré péči o půdu byla v Římě 2krát do roka. Z rostlin se zde pěstovala především pšenice (*Triticum*), pšenice špalda (*Triticum spelta*), ječmen (*Hordeum*), proso (*Panicum*), zelenina, ovoce. Z ovoce stojí za zmínku vinná réva (*Vitis vinifera*), protože vinařství bylo ve starém Římě na vysoké úrovni. Z živočišné výroby byl oblíbený chov ovcí, koz, prasat a koní. Dále byla chována různá drůbež. Velmi důležitou součástí živočišné výroby byl i chov včel. Získaný med sloužil jako sladidlo i jako lék. Za zmínku stojí, že chov zvířat probíhal především ve velkostatkách (Kubačák, 1994).

Vysoká úroveň zemědělství ve starém Římě byla dána i dobrými agrárními zákony, které se vztahovaly hlavně k vlastnictví půdy. Např. chudým občanům nebo válečným veteránům byla přidělována státní půda. Půda byla scelena do výrobních jednotek, které představovaly výměru od 50 do 120 hektarů, dle výrobních podmínek. Tato nejrentabilnější výrobní jednotka se nazývala statek neboli villa (Kubačák, 1994).

4.3 Vývoj zemědělství na území České republiky

Území prvních zemědělců na českém území je datováno asi 5 000 let před naším letopočtem. Jedná se o dobu mladší doby kamenné (neolit). Pro toto tvrzení slouží jako

důkazy vykopávky, které byly nalezeny při archeologickém výzkumu v obci Bylany na Kutnohorsku. Vykopávky potvrzují, že území bylo osídleno cca před 7 000 lety (Andreska, 2012).

Na území obce Bylany byly provedeny archeologické vykopávky, které mají význam nejen pro naši zemi, ale i pro celou Evropu. Byly zde nalezeny zbytky lidských obydlí, a také různé předměty, které nám pomáhají poznat život té doby. Nalezeny byly zbytky staveb více než stovek domů. Domy byly s obdélníkovým půdorysem, rozpětí 5-7 metrů, a byly tvořeny souběžnými řadami kúlů. Konstrukce domů byla propletena proutím a vymazána hlínou. Střecha byla sedlová, jako materiál povrchu střechy sloužily zřejmě došky (Beranová, 1980).

V prvopočátku nebyla ještě známa orba a pole se obdělávala pouze kypřením. Toto kypření bylo prováděno pomocí dřevěného náradí. Později probíhala orba jednoduchým hákem. Pole byla členěna na více dílů. Menší díl se obdělával a větší byl ponechán ladem. Toto hospodaření se nazývalo přílohové a půda se obdělávala dle rychlosti obnovy půdní úrodnosti. Způsobem přílohového hospodářství se půda obdělávala až do počátku feudalismu, kdy bylo nahrazeno trojhonným hospodařením. Pole se v této fázi hospodaření nacházela v těsné blízkosti lidských sídel (Beranová, 1980).

První zemědělci v období neolitu pěstovali plodiny jen do výšky zhruba 300 m nad mořem. Půda byla sprašová, a z plodin se pěstovala jednozrná (*Triticum boeoticum boiss*) a dvouzrná (*T. dicocoides*) pšenice, ječmen (*Hordeum*), len (*Linum*) a předpokládá se, že i luštěniny hrách (*Pisum*) a čočka (*Lens*). Chov zvířat neměl v této době přílišný význam. Choval se hlavně skot, ovce, kozy, možná i prasata. Zvířata byla venku v oborách. V této společnosti měla dominantní postavení matka a společnost žila v rodovém zřízení. Společnost se tedy nazývala matriarchální. Koncem neolitu se ale toto uspořádání začalo měnit, protože se v zemědělské společnosti svým rozhodováním dostával do popředí muž. Společnost tedy postupně přecházela z matriarchátu na patriarchát (Beranová, 1980).

Další vývojová fáze zemědělství patří Keltům a posléze Germánům, kteří zde sídlili od počátku našeho letopočtu. Každá tato kultura nějakým způsobem ovlivnila naše zemědělství. Nový vývoj zemědělství nastal s příchodem Slovanů. Ti přišli zřejmě z východu. Doba osídlení není přesně známa, ale koncem 6. století již žili na našem území (Beranová, 1980).

Zpočátku, dle archeologických nálezů a již prvních písemných zmínek, nebylo zemědělství ještě příliš rozvinuto, a převládal lovecko-pastevecký způsob života. Na další vývoj zemědělství mělo vliv pokročilé římské zemědělství, a na našem území začalo ve větší míře fungovat pěstování rostlin, chov zvířat i včelařství. Zemědělství rozvíjelo další obory lidské činnosti jako kovářství a hrnčířství. Rozvojem těchto řemesel docházelo ke zdokonalování nářadí pro zpracování půdy a sklizeň plodin.

V období od 8. do 10. století již převažuje cílená zemědělská činnost. Na našem území je Velká Morava, kde vzniká zárodek českého státu. Stát této doby se rozrůstá a patří k velmocenským evropským královstvím. Díky četným archeologickým výzkumům a vykopávkám máme o tomto období již více informací, než o obdobích předcházejících. Z nálezů lze vyvodit, že půda pro pěstování rostlin byla již orána rádlom se železnou radličkou. Orba byla mělká a spíše sloužila ke kypření lehkých a sypkých půd. Hnojení nebylo ještě známo. Ze zápisků arabského kupce Ibrahíma ibn Jakuba se dozvídáme, že naše země byla bohatá, dobře zásobená zemědělskými plody. Pěstovala se zde nejvíce pšenice, ječmen, oves a proso. Z luštěnin hrách a čočka. Dále se zde pěstovala vikev a v malé míře len a konopí. Ve zprávě se nehovoří o okopaninách, z jiných zdrojů víme, že Slované pěstovali ještě řepu, která byla předchůdce brambor. Později, kolem 13. století, se s obilovinami již běžně obchodovalo a dováželo se tam, kde jich byl nedostatek. Nástrojem ke sklizni byl, tak jako v minulých dobách, srp, ale nyní byl již železný, jeho čepel měla tupý hrot a v úhlu ohnutou rukojeť (Kubačák, 1994).

Podle legend probíhalo další zpracování obilí tak, že zrna od plev bylo oddělováno buď v nádobách nebo pomocí primitivních lopat nebo košťat. Vyčištěné obilí se ukládalo do jam v zemi nebo do truhlic ze dřeva (Kudrnáč, 1958).

Z živočichů se Slované věnovali chovu skotu, prasat, ovcí, koz a v malé míře koní. Z drůbeže chovali slepice. Z některých zdrojů vyplývá, že některá zvířata sloužila jako oběti pohanským bohům.

Forma přílohového hospodářství – část půdy je obdělávána a část je nechána ladem - byla doplněna novým způsobem získávání půdy. Nazývalo se žárové zemědělství. Při tomto způsobu se získala nová půda vykácením a vypálením lesa nebo stepi. Takto získaná půda se často obdělávala jen dočasně a při ztrátě úrodnosti se obdělávat přestala. S tímto způsobem získávání nové půdy souvisí tzv. žďáření, kdy se spalovala sláma, drny, rašelina a lesní humus. Takto uvolněné minerální látky zúrodnily novou

půdu. Žárem se likvidovaly i plevele, a to i s kořeny. Tento způsob hospodaření dokumentují archeologická naleziště na hradišti Klučov u Českého Brodu z konce 7. století do první poloviny 19. století. V bývalé obilné jámě zde byly sondou nalezeny plevele lesních pasek a úhorů, které byly zbytkem vypáleného lesa.

Dalším pokrokem ve vývoji zemědělství v naší zemi byly znalosti, které získali naši předkové od vyspělejších sousedů. Získali vědomosti a začali se zabývat ovocnářstvím, vinařstvím a zřejmě i chmelařstvím. Vlivem rozvíjejícího se zemědělství byli naši předchůdci stále více připoutáni k půdě. Proto již nedocházelo ke změně sídel a zabírání vzdálenějších pozemků, a to i z toho důvodu, že osídlení bylo již hustější (Kubačák, 1994).

4.4 Charakteristika okresu Znojmo

4.4.1 Historie města Znojma

Historické město Znojmo má velmi pozoruhodnou geografickou polohu. Střetávají se zde dva geologické útvary, na severozápadě Český masiv a na jihozápadě Podkarpatská čelní hlubina. Tyto geologické útvary postupem času formovaly meandrovitý tok řeky Dyje. Na západ od Znojma Dyje prohloubila skalnaté zalesněné krajinné údolí, a naopak na východ řeka vytvářela lužní a nížinné území (Kozdas, 2009).

Archeologické nálezy dokazují, že místo dnešního města Znojma bylo osídleno už v době předhistorické. První dochovaná písemná zmínka o Znojmě pochází z roku 1048, napsal ji kníže Břetislav. Po smrti knížete Břetislava připadlo území Znojemska jeho synu Konrádovi I. V tomto období se začaly na hradě razit mince – znojenské denáry. V roce 1100 se na znojenském hradě konala svatba knížete Bořivoje a jeho choti Gerbirgi. Avšak v roce 1146 byl znojemský hrad vypleněn knížetem Konrádem II. V následujících letech před hradbami postupně vznikalo tržiště, které se postupem času stávalo významnou křižovatkou kupeckých cest. Početné osídlení v okolí tržiště se stalo základem nového města, koncipovaného českým králem Přemyslem Otakarem I. Nově vytvořené královské město se stalo nejmohutnější pevností na jižní hranici přemyslovského státu. Ve znojenském minoritském klášteře byl pohřben Přemysl Otakar II., který padl v bitvě na Moravském poli v roce 1278. V roce 1296 byly jeho

ostatky převezeny do Prahy. Ve 14. století se města Znojma ujal tehdejší král Jan Lucemburský. Za jeho vlády došlo ve městě k velkým změnám. Například zakázal výčep cizích vín, aby měšťanům ulehčil před cizí konkurencí. V roce 1335 se zde vdávala nejmladší dcera Jana Lucemburského Anna za rakouského arcivévodou Otu Habsburského. Při oslavách vznikl obrovský požár, při kterém vyhořela téměř polovina města (Znojmo.net, 2014).

Město Znojmo hrálo významnou roli v dějinách i později, když v roce 1393 za účasti krále Zikmunda, moravského markrabího Jošta, vévody Albrechta a míšeňského markrabího Viléma byl umluven tajný spolek proti tehdejšímu českému králi Václavu IV. V roce 1437 zemřel ve Znojmě císař Zikmund, a tím vymřela i celá dynastie Lucemburků (Kozdas, 2009).

Rokem 1459 byl ve Znojmě sjednán jednoroční mír mezi Čechami, Moravou a Rakousy. V období 15. století se město začalo hospodářsky rozvíjet, a v roce 1462 s povolením krále Jiřího z Poděbrad začalo razit svoji minci s městským znakem. Král Ludvík Jagelonský potvrdil městu městské právo kolem roku 1523. Z dochovaných písemností lze vyčíst, že město v 16. století zaznamenalo největší hospodářský rozvoj. Nejvíce kvetl obchod s vínem a ovocem (Znojmo.net, 2014).

Po prohrané bitvě na Bílé hoře se ve Znojmě opět konal zemský sněm. Na sněmu bylo pro Moravu přijato Obnovené zřízení zemské, které uzákonilo dědičnost Habsburků českého trůnu, absolutismus, rekatolizaci a germanizaci. V tomto období zcela vymizela čeština z úřadů ve městě. Největší ztráty na obyvatelstvu město postihly v roce 1645, kdy město napadli Švédové. V písemných dokladech se uvádí, že počet obyvatel klesl na polovinu. Do druhé poloviny 17. století bylo město obléháno Turky, což znamenalo další citelné ztráty pro znojemský lid. Koncem 18. a začátkem 19. století postihly město Napoleonské války. V roce 1805 městem procházel Napoleon Bonaparte s vojskem, které táhlo na Slavkov. Napoleon Bonaparte město navštívil ještě jednou, a to v roce 1809, když se v Suchbátelch u Znojma odehrála krátká vítězná bitva. V roce 1866 město opět dostalo tvrdou ránu za rakousko-pruské války (Znojmo.net, 2014).

V 19. století ve městě vzkvétal průmysl, zejména keramika. Začalo se rozvíjet také pěstování okurek. Jejich pěstování se postupně rozšířilo do celého světa. Rozvíjelo se pěstování vinné révy a ovocných sadů. Velmi známý byl také kožedělný průmysl.

V roce 1918 byl učiněn neúspěšný pokus odtrhnout Znojemsko od nově vzniklé Československé republiky. Po Mnichovské dohodě se Znojmo stalo součástí tzv. Sudet.

V roce 1938 Znojmo osobně navštívil Adolf Hitler. Za druhé světové války bylo město z velké části zcela zdemolováno. Znojmo bylo osvobozeno Rudou armádou až v poslední den války, 8. května 1945. V roce 1971 byl historický střed města prohlášen za historickou památkovou rezervaci (Znojmo.net, 2014).

4.4.2 Základní a obecné informace o regionu

Znojmský okres patří rozlohou k největším okresům v České republice. Jeho rozloha činí 1590 km². Podobu a velikost, jak ji známe dnes, získal okres v roce 1961, a to sloučením okresů Znojmo, Moravský Krumlov a části okresu Moravské Budějovice. Na severu Znojmo sousedí s okresem Brno-venkov, na východě s okresem Břeclav, na severozápadě s Třebíčí a krátkou hranici má na západě i s okresem Jindřichův Hradec. Na jižní hranici Znojmo sousedí s Rakouskem (Český statistický úřad, 2014).

Za Rakouska-Uherska a za první Československé republiky bylo Znojmo městem statutárním. Do roku 2000 bylo Znojmo okresním městem správního okresu Znojmo (Wikipedia, 2014). Následující tabulky č. 1 a 2 dokreslují charakteristiku okresu.

Tabulka č. 1 Základní charakteristika okresu

Okres	Počet obyvatel celkem	Hustota obyvatel na 1 km ²	Počet obcí	Počet částí obcí
Znojmo	113 334	71	144	170

(Český statistický úřad, 2014)

Tabulka č. 2 Základní charakteristika okresu

Okres	Počet obcí se statutem města	Počet obcí se statutem městyse	Počet katastrálních území	Počet obyvatel ve městech	Počet obyvatel v okresním městě
Znojmo	5	13	174	47008	33805

(Český statistický úřad, 2014)

4.4.3 Klimatické poměry

Podnebí znojmského okresu patří k nejteplejším a nejsušším z celé České republiky. Průměrná roční teplota se pohybuje v rozmezí od 7 až do 8,5 °C. Srážky, spadlé nad okresem, kolísají v rozmezí od 300 do 500 mm, a jsou ovlivněny srážkovým stínem

Českomoravské vrchoviny. Nejvýše položeným bodem je Suchá hora u Zblovic, jejíž vrchol leží 521 metrů nad mořem. Naopak nejnižše položeným místem okresu je soutok řeky Dyje a Jevišovky v nadmořské výšce 175 metrů nad mořem. Jde tedy o území v nížině. Na Znojemsku panuje velmi zvláštní mikroklima. Zejména v Národním parku Podyjí rostou rostliny, které jinde v republice nenajdeme. Průměrná teplota je zde v průměru o 2 °C vyšší než ve zbylé části republiky. Znojemsko spadá do povodí řeky Dyje, která je největší řekou okresu (Český statistický úřad, 2014).

4.4.4 Půdní a geologické poměry

Znojemský okres patří ke dvěma geomorfologickým celkům. Ze západu je to Český masiv a z východu Karpatská soustava. Odlišnou geologickou stavbou každého celku se liší morfologie krajiny. Pro západní část okresu jsou charakteristické pahorky předhůří Českomoravské vrchoviny a je tvořena krystalickými horninami, které vznikly v prvohorách. Ve východní části okresu jsou zastoupeny sedimentární horniny třetihor. Z hornin jsou nejčastěji zastoupeny granit, písk, štěrk a granodiorit.

Díky charakteristickému geologickému podloží vznikly dva základní druhy půd. V západní oblasti jsou to hnědozemě a na východě jsou to černozemě a nivní půdy.

Dále se zde nacházejí rankery a litozemě (nevyvinuté půdy), a pseudogleje (zamokřené půdy), (Český statistický úřad, 2014).

Popsanými půdně-klimatickými podmínkami se Znojemsko řadí do kukuřičné výrobní oblasti, pro kterou je typické pěstování kukuřice, pšenice a zeleniny. Na Znojemsku se vyskytuje hodně kvalitní orné půdy pro pěstování náročných plodin a vyskytují se zde také ovocné sady, trvalé travní porosty a louky, jak lze vyčíst z následující tabulky č. 3.

Pro Znojemsko jsou nejvýznamnějšími plodinami pšenice ozimá, ječmen jarní, kukuřice na zrno a cukrovka. V dřívějších dobách to bývalo také žito, které se ale dnes pěstuje jen omezeně nebo vůbec. Naopak řepka olejná nabyla většího rozšíření ploch teprve v posledních letech (Český statistický úřad, 2014).

Znojemsko spadá do kukuřičné výrobní oblasti, která není pro ječmen jarní nejvhodnější vzhledem k častějšímu vláhovému deficitu, vůči němuž jsou jarní formy obilnin obecně méně odolné než ozimé. Ale přesto ječmen jarní patří mezi nejpěstovanější plodinu na okrese (Kolář, 2010).

Tabulka č. 3 Území, struktura druhů pozemků v okrese Znojmo v roce 2013

Celková výměra území v (ha)	Z toho zemědělská půda				
	Celkem (ha)	V tom (%)			
		Orná půda	Ovocné sady a zahrady	Trvalé travní porosty	Chmelnice a vinice
159 032	107 691	91,1	3,4	2,6	2,8
Nezemědělská půda					
Celkem (ha)	V tom (%)				
	Lesní pozemky	Vodní plochy	Zastavěné plochy a nádvoří	Ostatní plochy	
51 341	68,6	5,9	4,2	21,3	

(Český statistický úřad, 2014)

4.4.5 Biodiverzita okresu

Znojensko z větší části zasahuje do Dyjskosvrateckého úvalu. Jedná se o nížinu se sušším a rozdílným klimatem oproti zbytku České republiky. Proto se na Znojensku nachází řada vzácných druhů rostlin a živočichů. Nejznámější lokalitou, která přispívá k biodiverzitě okresu nejvíce, je určitě Národní park Podyjí.

Národní park Podyjí společně s rakouským National Park Thayatal je v rámci Evropy jedinečnou ukázkou zcela neporušeného území. O nedotknutost tohoto území se paradoxně nejvíce zasloužilo 40-ti leté období železné opony, kdy většina území parku byla v hraničním pásmu a tedy nepřístupná (Škorpík, 2014).

Základní informace o národním parku zachycuje tabulka č. 4 níže.

Park je tvořen velice zachovalou a hojně zalesněnou krajinou v údolí meandru řeky Dyje. Podyjí je proslulé svým unikátním vzhledem krajiny, který je typický širokou geologickou pestrostí s mozaikou suťových polí a skal, prosluněnými lesostepmi, nepřístupnými stržemi, ale zejména meandry a nivními loukami podél toku řeky Dyje. Národní park Podyjí je rozlohově nejmenším parkem v České republice. Na velmi malém území se ale vyskytuje celá řada chráněných živočichů a rostlin. Je to způsobeno polohou území. Park se nachází na rozhraní dvou biogeografických soustav, a to Českomoravské vrchoviny a Dyjskosvrateckého úvalu (Národní park Podyjí, 2014).

Na území bylo popsáno celkem 65 druhů savců. Mezi nejznámější druhy patří muflon (*Ovis musimon*), (Škorpík, 2014).

Ptáků je zjištěno celkem 199 druhů, z nichž 140 na území parku hnízdí. Mezi nejznámější patří sokol stěhovavý (*Falco peregrinus*). Na území je doložen také výskyt 13 druhů obojživelníků, např. mlok skvrnitý (*Salamandra salamandra*) nebo čolek obecný (*Triturus vulgaris*). V řece Dyji bylo na území parku zjištěno celkem 39 druhů ryb, např. pstruh obecný (*Salmo trutta m. fario*).

Co se týče bezobratlých, patří Podyjí k územím s nejhojnějším výskytem. Najdeme zde i druhy, které se nikde jinde v České republice nevyskytují, jako např. kudlanka nábožná (*Mantis religio*), (Škorpík, 2014).

Tabulka č. 4 Základní informace o Národním parku Podyjí

Rozloha	Délka Dyje	Nejvyšší bod	Nejnižší bod	Lesnatost	Zem. půda
63 km ²	40 km	536 m.n.m	207 m.n.m	84 %	9 %

(Národní park Podyjí, 2014)

4.4.6 Socio-ekonomické poměry

V posledních letech vstoupil do řady podniků zahraniční kapitál. V tomto období některé menší či větší podniky z různých důvodů nevydržely a zanikly, nebo změnilly svoji činnost. Naproti tomu vzniklo mnoho malých firem, které si na trhu práce našly své uplatnění. Podobná situace nastala i v zemědělství. Část podniků se spojila do velkých celků, kromě toho vznikla celá řada větších či menších farem. Ve městě vznikla široká škála supermarketů, které ovlivnily vývoj obchodní sítě ve městě a jeho okolí. Vzhledem k nízkému zprůměrnění okresu a absenci velkých podniků a zejména sezónnosti některých činností, dosahuje okres Znojmo vysoké nezaměstnanosti, která je vyšší v zimních měsících, kdy klesá zájem o pracovníky ve stavebnictví a zemědělství. Procento nezaměstnanosti se pohybuje kolem 11 % (Český statistický úřad, 2014).

V Jihomoravském kraji činí podíl lidí zaměstnaných v zemědělství 1,88 % z celkového počtu ekonomicky aktivních obyvatel. Na okrese Znojmo je tento podíl procentuálně vyšší, i když přesná čísla není možné z dostupných materiálů zjistit. I přes zdánlivě malé procento lidí zaměstnaných v zemědělství, má zemědělství v okrese Znojmo velký

význam. Uplatnění získávají především lidé z malých a odlehlých obcí, kde je špatná dopravní dostupnost. Tito lidé by zaměstnání hledali velmi těžko. Nejen z důvodu špatné dostupnosti, ale také z důvodu nízké kvalifikace (Český statistický úřad, 2014).

4.5 Vývoj zemědělství na Znojemsku

Zmínky o prvních zemědělciích v oblasti Znojemska jsou datovány do období již 5000 let před naším letopočtem. Obdělávání půdy a chov zvířat probíhá na území našeho státu již více než 7 000 let. Před tímto obdobím se lidé živilí hlavně lovem, což pro ně znamenalo často hlad a nouzi. Za svou obživou se přesouvali z místa na místo a neměli trvalá sídla (Skupina zemědělské propagace odboru zemědělství, Znojmo, 1961).

Obrovský pokrok znamenalo, když se lidé naučili obdělávat půdu. Přestali žít kočovným životem a začali vytvářet první trvalá sídla. Nejintenzivnější osídlení v našem okrese v dobách prvních zemědělců najdeme v okolí Znojma, Šatova, Jevišovic a Moravského Krumlova. Později postupně začaly vznikat obce, jejichž počet je nyní kolem 150.

Práce byla málo efektivní, nástroje užívané k obdělávání půdy byly po mnohá léta velmi primitivní a málo se měnily. Symbolem prvních zemědělců byla soška nalezená v Hlubokých Mašůvkách. Soška je stará cca 5 000 let a někteří archeologové ji nazývají „Bohyně úrody“. Ukazuje, že se dávní lidé obraceli k nadpřirozeným silám, aby jim pomohly s dobrou úrodou (Svaz družstevních rolníků ve Znojmě, 1989).

Velkého pokroku bylo v zemědělství dosaženo až s vynálezem a využitím pluhu, zemědělství se stávalo rentabilnějším. Přesto však byl dávný zemědělec zcela závislý na rozmarech počasí.

Dalších výraznějších pokroků bylo v zemědělství dosaženo v dobách průmyslové revoluce s vynálezem různých zemědělských strojů, které již byly poháněny motorem.

K velkému zintenzivnění zemědělství došlo po násilné kolektivizaci po roce 1948. Toto období však mělo i značně sporné body, a to nejen v majetkových vztazích k vlastníkům, ale zvláště v častých neekologických zásazích do přírody (Svaz družstevních rolníků ve Znojmě, 1989).

4.5.1 Období feudalismu a začátek kapitalismu

V období feudalismu bylo obyvatelstvo přímo závislé na zemědělství. Oblast Znojemska byla osídlena od nejstarších dob, jak již bylo řečeno v úvodu. Půda byla obdělávána především ve střední a východní části. Na západě bylo hodně lesů, a tudíž i zvíře. V druhé polovině prvního tisíciletí zde hospodařili již definitivně Slované, kteří měli převahu nad ostatními národy.

Hospodařilo se v rodových osadách, kde byl v čele stařešina, který byl později nahrazen vladykou. Později docházelo k centralizaci vlastnictví půdy, které se zmocňovali šlechtici na úkor ostatních rolníků. Ti přestávali být svobodnými a měnili se v poddané. Panovníci si na své pozemky přiváželi cca v 13. století i cizí kolonisty, kteří se usazovali na Jaroslavicku, Hrušovansku a Vranovsku. Tyto kolonisty si také přivážel Loucký klášter, který byl významným centrem Znojemska. V pozdější době ovládala zemědělství nejen církve, ale i šlechta. O obrovské nespokojenosti lidí s danou situací svědčí mnohé selské vzpoury proti robotě. Poslední vypukla na panství Plaveč a organizována byla z nedalekých Rudlic (Svaz družstevních rolníků ve Znojmě, 1989). Velké škody v zemědělství na Znojemsku činily četné války a bouře, a také epidemie nemocí. Např. za války Matyáše Korvína proti Jiřímu z Poděbrad v roce 1468 zcela zaniklo mnoho zemědělských osad, a to zvláště při dobývání obce Jevišovice. Obrovské škody způsobila třicetiletá válka. V té době zůstala polovina z cca 250 panství na Znojemsku prázdná. Z nemocí působil největší škody mor, který znamenal obrovské ztráty na životech. Roku 1667 bylo na Znojemsku trvale osídleno jen 60 % domů, 35 % bylo pustých a 5 % užívali noví osadníci.

Šlechta i církve se snažili hospodařit na stále větších pozemcích. Nové pozemky získávali mýcením lesů, jak je doloženo z 18. století, a to zvláště na panství Hostim (Svaz družstevních rolníků ve Znojmě, 1989).

4.5.2 Období rozvoje kapitalismu do konce Rakouska-Uherska

S rozvojem průmyslu a kapitalismu nastává pokles obyvatel na venkově. České země byly až do roku 1918 součástí Rakouska-Uherska, staly se průmyslově nejvyspělejšími z celé monarchie. České země měly 70 % veškeré průmyslové výroby monarchie. Hospodaření přecházelo z feudálního systému na kapitalistický, a šlechta si držela své

pozice v zemědělství. Měla cca 40 % pozemků, zbytek obhospodařovali jednotliví rolníci, jak lze vidět i v tabulce č. 5 (Svaz družstevních rolníků ve Znojmě, 1989).

Tabulka č. 5 Pozemkové vlastnictví šlechty v hektarech

Císařský dvůr	655 136 ha	Celkem: 2 078 069 ha
39 knížat	634 735 ha	
107 hrabat	532 707 ha	
66 baronů	100 141 ha	
79 šlechticů	56 268 ha	
Duchovenstvo	99 082 ha	

(Svaz družstevních rolníků ve Znojmě, 1989)

Vlastnictví pozemků ovlivňovalo i strukturu zaměstnanců v zemědělství. Na území našeho státu v roce 1910 pracovalo 2 142 000 osob.

Obyvatelé, kteří nevlastnili pole, (také nazývaní bezzemci) a pracovali na polích šlechty, byli znevýhodněni proti dělníkům, kteří pracovali v průmyslu. Mzdy v zemědělství byly oproti průmyslu o 20-30 % nižší. Pracovní doba v zemědělství nebyla ohraničena. V zimě byla cca 8-9 hodin v létě 10-12 hodin, a o žních i více než 14 hodin. Zvláště při ošetřování dobytka byla běžná práce i o sobotách a nedělích a někdy i v noci. Pracovníci v zemědělství bydleli většinou přímo na statku u velkostatkářů nebo sedláků. Často přebývali ve špatných bytových podmínkách - v komorách, ve stájích. Strava byla poměrně jednostranná, a dlouhá pracovní doba a špatné podmínky se odrážely na zdravotním stavu. Neexistoval žádný sociální systém, proto pokud bezzemek neměl děti, často končil v tzv. chudobinci a musel se živit žebráním.

Na Znojemsku neproběhla průmyslová revoluce, proto v období kapitalismu nedošlo k nárůstu počtu obyvatel, tak jako v jiných částech naší země. Naopak úbytek obyvatelstva byl způsoben třicetiletou válkou, jak lze vyčíst z následující tabulky (Svaz družstevních rolníků ve Znojmě, 1989).

Tabulka č. 6 Počet obyvatel v bývalém znojemském kraji v tisících

Sledovaná léta	1429	1656-1679	1775-1791	1834	1890
Počet obyvatel	230 000	50 000	113 000	165 000	240 000

(Svaz družstevních rolníků ve Znojmě, 1989)

4.5.3 Období za samostatné Československé republiky (1918-1938) a postavení zemědělců v této době

V dubnu roku 1919, rok po vzniku samostatné Československé republiky, přijalo Národní shromáždění zákon, podle něhož majetek nad 150 ha zemědělské půdy a 250 ha veškeré půdy podléhá záboru. Provádění zákona bylo odloženo až po roce 1920. Jednalo se o tzv. pozemkovou reformu, kterou iniciovalo zvláště dělnictvo a rolnictvo, které pracovalo v zemědělství a za 1. republiky strádalo hladověním. V zemědělství pracoval téměř milion dělníků a nádeníků. Samostatných rolníků bylo asi 750 000, s rodinnými příslušníky asi 1 500 000. Zemědělská hospodářství do 5 ha tvořila téměř třičtvrtiny všech zemědělských podniků s necelou čtvrtinou půdy. Přes 50 ha vlastnilo jen 1 % hospodářství rovněž se čtvrtinou veškeré půdy. V této době byly zrušeny šlechtické výsady a tituly, a formálně byla zrušena i závislost na šlechtě (Svaz družstevních rolníků ve Znojmě, 1989).

Parcelace, čili přerozdělení půdy, bylo prováděno v několika etapách a nebylo dovedeno až do konce. Zůstaly bývalé šlechtické statky a z odebrané půdy byly vytvořeny zbytkové statky. Rozvoj techniky v zemědělství znamenal menší potřebu lidské práce, a nepotřební zaměstnanci odcházeli do jiných odvětví. Odchodem zemědělců za jinou práci upadaly ryze zemědělské oblasti.

První etapa pozemkové reformy proběhla v letech 1919 až 1921. Pro parcelaci bylo zabráno 4 068 370 ha půdy, z toho zemědělské 1 312 000 ha. Nakonec však z tohoto množství bylo bezzemkům přerozděleno za 20 let jen 44 %, tedy 1 800 000 ha půdy, jak lze vidět v následující tabulce číslo 7. Zbytek byl vrácen nebo jej získal někdo jiný (Svaz družstevních rolníků ve Znojmě, 1989).

Tabulka č. 7 Pozemkové reformy v období 1919-1937

	Počet přídělů	Výměra (ha)	% celkové výměry	Průměrná velikost
Drobný příděl	638 182	789 803	43,9	1,23 ha
Zbytkové statky	2 055	226 306	12,5	110,12 ha
Jiné objekty	2 337	784 673	43,6	335,8 ha
Veškerý příděl	642 574	1 800 782	100	2,8 ha

(Svaz družstevních rolníků ve Znojmě, 1989)

Původním majitelům zůstalo 418 858 ha půdy zemědělské a 1 831 920 ha půdy celkem. Zřizování zbytkových statků bylo zdůvodněno tím, že parcelace by souvislou půdu znehodnotila, a že půda byla soustředěna v nákladně zřízených dvorech velkostatků. Proto byly statky o výměře asi 10 ha přidělovány převážně zaměstnancům původních velkostatků. Asi 40 % přidělených pozemků bylo přiděleno zemím, obcím, státu, okresu. Nepatrné množství získala nově utvořená zemědělská družstva (Svaz družstevních rolníků ve Znojmě, 1989).

Pozemková reforma bohužel nevyřešila sociální problémy vesnice. Zvýšila sice počet středních zemědělců, ale v zemi zůstala roztráštěnost půdy. V roce 1921 bylo 1 527 000 hospodářství a v polovině třicátých let vzrostl počet hospodářství na 1 536 000. V roce 1936 pracovalo v zemědělství trvale 3 620 000 osob, což je zhruba 40 % obyvatel produktivního věku. Na jednoho zaměstnance připadalo průměrně 2,14 ha půdy.

I v době První republiky bylo postavení zemědělců horší než dělníků pracujících v průmyslu. Tehdejší Národní shromáždění brzy po vzniku Československa schválilo osmihodinovou pracovní dobu, která se vztahovala i na zemědělské dělníky. Byl to sice pokrok, ale v praxi se pracovní doba velmi nedodržovala. Tehdejší zemědělská výroba uspokojovala potřebu nejdůležitějších potravin. Tato potřeba však byla výrazně nižší než nyní. Zemědělská výroba byla v Československu stejně vyspělá jako v ostatních evropských zemích, což ukazuje následující tabulka číslo 8. Zemědělci tehdejší doby neměli však jen starosti s vypěstováním kvalitních produktů, a to bez valné mechanizace a hnojiv, ale i s odbytem. Rozpadem Rakousko-Uherska vznikly složité obchodní vztahy mezi jednotlivými státy. V zahraniční politice převažovaly zájmy průmyslu, i když zde bylo velmi početné zastoupení pracovníků v zemědělství (Svaz družstevních rolníků ve Znojmě, 1989).

Tabulka č. 8 Srovnání průměrných hektarových výnosů dle zemí v letech 1934-1938

Plodina	Země	Tun z jednoho ha
Obilniny	ČSR	1,71
	Německo	2,46
	Francie	1,56
	Rakousko	1,67
Brambory	ČSR	13,5
	Německo	17,3
	Francie	11,3
	Rakousko	13,7

(Svaz družstevních rolníků ve Znojmě, 1989)

Tabulka č. 9 ukazuje, jak s nástupem mechanizace v zemědělství a lesnictví klesal podíl zaměstnanců v těchto odvětvích na celkovém zaměstnání obyvatel.

Tabulka č. 9 Úbytek zaměstnanců v zemědělství z celkové zaměstnanosti obyvatel

Rok	1910	1921	1930
Zaměstnanost v zemědělství (%)	44,4	37,2	25,6

(Svaz družstevních rolníků ve Znojmě, 1989)

Z důvodu nezaměstnanosti a nedostatku obživy odcházeli obyvatelé do ciziny, jak dokumentuje tabulka č. 10.

Tabulka č. 10 Počet vystěhovalců dle let

Rok 1891 až 1910	480 000 vystěhovalců
Rok 1920 až 1922	103 900 vystěhovalců
Rok 1923 až 1937	454 000 vystěhovalců
Z toho zemědělců: 295 000	

(Svaz družstevních rolníků ve Znojmě, 1989)

4.5.4 Specifika zemědělství za První republiky na Znojemsku, zadlužení zemědělců v roce 1930

Znojemsko lze zvláště na konci Rakouska-Uherska hodnotit jako hospodářsky slabé. Vznik samostatného Československého státu neznamenal pro hospodářství na Znojemsku posílení, ale naopak. Stát byl nevýhodný pro svou malou rozlohu a k jeho špatnému rozvoji na Znojemsku přispěla i lhostejnost občanů německé národnosti, kteří Československý stát považovali za provizorní a nepřičítali mu žádnou budoucnost.

Špatný rozvoj Znojemska dokládá malý nárůst obyvatel, jak za Rakouska-Uherska, za První republiky, tak i po válce, kdy došlo k odsunu Němců (Svaz družstevních rolníků ve Znojmě, 1989).

Za Rakouska-Uherska bylo největším odbytištěm pro znojemské zemědělství město Vídeň. Do Vídně bylo ze Znojemska vybudováno dobré železniční spojení. V Dolním Rakousku se realizovaly 2/3 obchodu, a to hlavně ovoce, zelenina, víno a okurky. Po vzniku samostatné Československé republiky byli tito odběratelé z velké části ztraceni. Za Rakouska-Uherska přinášel exportní obchod i rušný společenský život. Tento společenský život samozřejmě skončil také.

Ještě před nástupem samostatné Československé republiky, došlo koncem 19. století a počátkem 20. století ke scelování pozemků. Bylo to vyjádřeno zákonem z roku 1883 a nařízením z roku 1888. Pole byla v té době velmi rozkouskována a nedalo se na nich dobře hospodařit. K některým parcelám nebyl ani řádný přístup, a vadily i hranice velkostatků a lesů. Tento zákon se příliš na Znojemsku neuplatnil, protože byl dobrovolný. Před jeho vydáním došlo ke scelení pozemků v obci Hostim, roku 1904 v Bojanovicích a roku 1912 v Jiřicích a Mramotících (Svaz družstevních rolníků ve Znojmě, 1989).

Samostatný Československý stát byl výrazně požadován zemědělci na Znojemsku v Únanově dne 1. září 1918 tzv. táborem lidu. Oficiální vyhlášení samostatnosti Československého státu dne 28. října 1918 se ještě na Znojemsku neprojevovalo. Proti německému hejtmanství stál český národní výbor až do 16. prosince 1918, kdy bylo Znojmo přičleněno k Československé republice.

Dne 13. prosince 1920 došlo ve Znojmě ke generální stávce, ke které se připojili i zemědělní dělníci z většiny velkostatků. Stávka byla zapříčiněna sociální nespokojeností zemědělských dělníků a drobných rolníků. K dalším stávkám docházelo v roce 1921. V zemědělství byly velmi nízké mzdy. Z výtobytků zemědělství žila

spokojeně jen úzká vrstva majetných. Čeští boháči nahradili bohaté původního Rakousko-Uherska. Doménou bohatých byly zbytkové statky, mlékárenská a lihovarnická družstva, cukrovary, ale i školství a výzkumnictví v hospodářství.

Znojmo bohužel nebylo krajem, který by se těšil přízni centrálních orgánů. Nerozvíjel se zde průmysl a většina projektovaných staveb přehrad a železnic zůstala jen na papíře. Západní část okresu trpěla i nedostatkem komunikací. Celý okres prožíval za První republiky zaostalost a úpadek. Nerovnoměrné rozdělení půdy ničilo drobné zemědělce. 0,38 % zemědělců vlastnilo 29 % veškeré půdy. Velkostatkáři vlastnili půdu nejvyšší bonity. Proto téměř polovina zemědělských usedlostí pro svou malou rozlohu nebyla schopna zajistit svým vlastníkům plnou obživu. Ti proto hledali často přivýdělek v průmyslu, kde však bylo díky zaostalosti a nedostatku průmyslu pracovních příležitostí jen málo.

Z důvodu nedostatku pracovních příležitostí bylo ve znojemském okrese roku 1931 2 174 nezaměstnaných. Nedařilo se ani drobným rolníkům, kterým hrozily exekuce pro nezaplacení daní. Továrníci i velkostatkáři požadovali odpisy. V tomto směru vynikala rodina Kuthanů, která získala zbytkové statky v Lesonicích, Šumné, Suchohrdlech i v Miroslavi (Svaz družstevních rolníků ve Znojmě, 1989).

Podnětem ke zlepšení hospodářské i přírodní situace na Znojemsku měla být výstavba přehrad na řece Dyji, kde voda při povodních páchala velké hospodářské škody. Vranovská přehrada byla nakonec jedinou zrealizovanou z návrhu 4 přehrad v roce 1922.

Přestože lze Znojemsko hodnotit jako velmi úrodnou lokalitu, pěstovalo se zde hlavně víno, meruňky, cukrovka, okurky. Výdělky většinou měli jen velkostatkáři a hodně peněz z práce zemědělců putovalo do ciziny, kde podporovalo protistátní hnutí sudetských Němců. Tato situace se změnila až po roce 1945, kdy bylo dáno zemědělcům 74,4 % půdy, což představovalo 52 875,25 ha půdy (Svaz družstevních rolníků ve Znojmě, 1989).

Díky velmi nepříznivé hospodářské situaci docházelo k velkému zadlužení rolníků na Znojemsku od počátku třicátých let (Šípek, 1980).

Roztříštěnost a nedostatek zemědělské půdy způsoboval majitelům značné obtíže při hospodaření. Nejvíce roztříštěné hospodářství měl zemědělec Johan Storm z Bohumilic u Znojma (část Oblekovic), který vlastnil 4,91 ha půdy ve 24 kusech. Dále střední

zemědělec František Krška z Lesonic u Moravského Krumlova vlastnil se svou sestrou 14,45 ha v 35 kusech a louky v 5 kusech (Šípek, 1980).

Lépe na tom byli statkáři. Např. František Hamerschmid z Rešic vlastnil zbytkový statek 64,34 ha v 6 kusech.

Pro většinu drobných a středních zemědělců však byla půda nedostatková, a proto si ji pronajímali. Nájemné (pachtovné) bylo buď v penězích nebo naturáliích, nebo kombinovaně. Pronajímali si často velmi malé výměry cca 0,2- 2 ha, proto byla jejich pole roztráštěná a od sebe vzdálená. To znamenalo, že nemohli efektivně využívat techniku a také si nemohli dovolit její pořízení. Naopak technika byla snadno dostupná pro sedláky a statkáře. Drobní a střední zemědělci tuto absenci techniky doháněli nadměrnou prací celé rodiny. Také si některé stroje najímali, což bylo zase velmi drahé. Ani tak hospodářství drobné zemědělce neuživilo, jak již bylo uvedeno výše. Snažili se proto přivydělávat si jinou prací – např. cestářstvím, sběrem mléka.

Nedostatek půdy neodstranila ani pozemková reforma, při které dostali v celostátním měřítku drobní zemědělci cca 1 ha půdy. Znojensko odpovídalo celostátnímu průměru. Ani výhodná cena, která byla za půdu požadována, nebyla dostupná pro každého. Nedostatek financí měl objektivní i subjektivní příčiny (Šípek, 1980).

Rozvoj kapitalismu se projevuje po roce 1925 i jako disparita (nerovnoměrnost) mezi cenami zemědělských výrobků a výrobních prostředků. Od roku 1928 se nerovnoměrnost projevuje i v živočišné výrobě. Propad v hospodářství také ovlivnila krize, která přišla po roce 1929. V zemědělství se projevil paradox, že drobní zemědělci mohli stále méně svých výrobků konzumovat, ale byli nuceni je prodávat dál.

Pro posouzení hospodářského postavení drobných rolníků na Znojensku je třeba vzít v úvahu i otázku výměnku (zabezpečení rodičů), výplaty odstupného rodičům a podílu sourozencům.

Na závěr lze konstatovat, že zadlužení rolníků 30. let mělo více příčin. Největší příčinou však bylo to, že se zemědělci snažili za každou cenu udržet jako samostatní podnikatelé. Jejich zadlužení se ještě zhoršilo s hospodářskou krizí. Teprve druhá světová válka zadlužení vyrovnala znehodnocením měny. 9 hospodářství do 5 ha mělo dluhy 3 000 Kč - 60 000 Kč. 10 hospodářství od 5 do 10 ha mělo dluhy od 1 150 Kč do 75 000 Kč. 9 hospodářství od 10 ha do 20 ha bylo zatíženo částkami od 4 200 Kč do 25 700 Kč. U 8 hospodářství od 20 ha do 50 ha byl nejmenší dluh 700 Kč a největší 55 000 Kč.

V nejvyšší kategorii velkostatkářů jsou zadlužení enormně vysoká. Nejvyšší dluh představoval okolo 380 000 Kč (Šípek, 1980).

4.5.5 Pokusy o zlepšení a oživení situace v zemědělství v období První republiky

Jedním z pokusů o oživení zemědělství a zlepšení rentability bylo zakládání zemědělských družstev. První družstva vznikala již okolo roku 1900, tedy za Rakouska-Uherska. K upevnění družstev došlo však až počátkem nové republiky. Plánem bylo, aby družstva byla založena v každém soudním okrese, a obsáhla všechny obce. Byla řízena tří až pětičlenným ředitelstvím a dozorčí radou. Obchodovala převážně s obilím, bramborami, jetelovými a lněnými semeny, umělými hnojivy, hospodářskými stroji a uhlím. Družstva byla doménou statkářů a velkých rolníků. Drobní rolníci nemohli obchodovat s větším množstvím obilí, ani nakupovat stroje a umělá hnojiva. Tabulka číslo 11 ukazuje rozdílné peněžní obraty dle počtu členů v družstvech (Svaz družstevních rolníků ve Znojmě, 1989).

Tabulka č. 11 Obraty družstev na Znojemsku v období První republiky

Místo	Počet členů	Podíly	Peněžní obrat
Moravský Krumlov	310	18 000	22 264 000
Grešlové Mýto	190	2 645	7 300 000
Znojmo	143	166 840	10 598 000

(Svaz družstevních rolníků ve Znojmě, 1989)

Družstva zakládali jak čeští rolníci, tak němečtí rolníci, samozřejmě každý zvlášť. Jak již bylo popsáno výše, na začátku vzniku Republiky došlo k poklesu vývozu do Vídně, která již nebyla s Čechami a Moravou ve společném státě. Na podporu odbytu a hospodářské rentability byl roku 1925 založen Zemědělský svaz jihozápadní Moravy. K založení došlo ve Znojmě za účasti 500 účastníků, a to ze Znojma, Moravského Krumlova, Moravských Budějovic a Mikulova. Hlavní zastoupení ve svazu měl zemědělec V. Stoupal. Byla řešena krize cukrovarnictví, byl ustanoven odbor pěstování ovoce a zeleniny. V roce 1925 se též sešla valná hromada Agrookurkárny ve Znojmě. Svaz se zabýval i vinohradnictvím. Cílem této činnosti bylo pozvednutí sociální, kulturní a hospodářské úrovně zemědělců.

Pokusem o oživení Znojemska bylo i uspořádání Zemské jubilejní krajinské výstavy 7. srpna až 4. září 1927 ve Znojmě. Byly zde expozice originálních osiv pšenice, ukázky šlechtitelské stanice ve Višňové. Velkostatkáři bratři Kuthanové vystavovali pšenici, brambory, zeleninu, a to ze statků Lesonice, Miroslav, Šumná, Želetice. Drogerie „U černého psa“ ve Znojmě předváděla osivo a prostředky proti škůdcům, velkoobchodník Veselý umělá hnojiva. Zemský výzkumný ústav zootechnický vystavoval i modely sila. Bylo zde předvedeno i mapování a pokusnictví v obdělávání půdy (Svaz družstevních rolníků ve Znojmě, 1989).

Pozornost byla věnována zemědělskému školství, roku 1925 byly zakoupeny pozemky pro školní statek v Příměticích. Znojemsko má dlouhou tradici odborného školství. První škola byla otevřena již v roce 1868 – tzv. ekonomický a vinařnický úsek pro zaměstnance velkostatků. Roku 1876 vznikla dvouletá německá rolnicko - vinařská škola, roku 1909 byla otevřena soukromá Hospodářská zimní škola ve Znojmě.

Po násilném uzavření Němci byla opět otevřena v roce 1910 pod záštitou Zemského výboru v Brně. Za německé okupace byla Česká zemědělská škola přeložena do Přímětic. Po osvobození po roce 1945 vzniklo několik typů zemědělských škol, které představovaly oporu pro moderní zemědělství.

Protože nedošlo ke spravedlivé pozemkové reformě a nevyřešily se sociální problémy, nepodařilo se získat občany německé národnosti pro Republiku. Proto v roce 1935 zvítězila ve volbách Henleinova fašistická strana. Znojemsko bylo obsazeno fašisty již ve dnech 8. a 9. října 1938. Podle dnešního územního členění bylo zabráno 97 obcí se 101 965 obyvateli z celkového počtu 161 obcí se 145 000 obyvateli (Svaz družstevních rolníků ve Znojmě, 1989).

4.5.6 Fašistická okupace a osvobození

Zemědělství za okupace sloužilo především zájmům tehdejší Hitlerovy moci. Hlavním úkolem bylo zásobovat německé vojsko. V rámci germanizace se tehdejší moc zmocňovala zemědělské půdy. Na české rolníky byl vyvíjen obrovský tlak a byly stanoveny odvody zemědělských produktů pro německé vojáky.

Od počátku války do roku 1942 byl počet pracovníků v zemědělství spíše snižován a pracovníci byli posíláni na jinou práci např. do průmyslu. Od roku 1942 došlo k opačnému trendu. V zemědělství byl nedostatek pracovních sil. Tento nedostatek byl

pokrýván studenty, ženami a dobrovolnou i nucenou prací všeho dalšího obyvatelstva. V roce 1940 vyšlo usnesení, že do zemědělství může být přidělen kdokoli.

Asi 200 obcí Čech a Moravy bylo postupně vyklizeno a bylo osídleno obyvateli německého původu. Byly zabírány české statky.

Po osvobození došlo k odsunu německého obyvatelstva z pohraničí. V této době odešli i obyvatelé, kteří byli přinuceni k práci v zemědělství. Z vnitrozemí do pohraničí přišlo mnoho čeledínů, bezzemků a domkařů. Majetek kolaborantů a odsunutých Němců byl konfiskován. Drobným zemědělcům bylo předáno později 1 609 000 ha půdy. Zákonem v roce 1948 bylo upraveno vlastnictví půdy tak, že kdo na ní pracuje, stává se jejím majitelem. Později došlo k následné násilné kolektivizaci, ke které dal popud IX. sjezd KSČ v roce 1949, který si dal za úkol socializaci tehdejší vesnice (Svaz družstevních rolníků ve Znojmě, 1989).

4.5.7 Znojensko po roce 1945 do roku 1948

Po osvobození v roce 1945 byl znojenský okres obnoven na hranice z roku 1938. Bylo zde 109 obcí, ve kterých žilo 103 000 obyvatel. Dnešní okres vznikl až v roce 1960 přiřčením obcí z okresu Moravský Krumlov, Moravské Budějovice, Mikulov, Židlochovice. Po přiřčení obcí měl okres 161 obcí s rozlohou 1636 km².

Fašistická okupace znamenala pro zemědělství mimořádné zatížení a vyčerpání. Systém povinných dávek znamenal bezbřehé rabování a výrobní fondy nebyly obnovovány ani rozšiřovány (Chromíková, 1987).

Po osvobození bylo třeba věnovat obrovskou péči zanedbanému hospodářství. Ladem ležící pozemky a půda, na které se během války nepracovalo, byly přiděleny zemědělcům a zemědělci byli vyzváni, aby na nich pracovali.

Již v červnu roku 1945 zahájila ve Znojmě činnost úřadovna Jednotného svazu českých zemědělců. Jejím cílem byla obnova zemědělství zpustošeného válkou. Úřadovna působila v oblasti Moravských Budějovic, Znojma až po Mikulov.

6. října 1945 byla ve Znojmě ustanovena Okresní rada družstev. V této organizaci byly zastoupeny 4 politické strany tehdejší Národní fronty. Do konce roku bylo evidováno 14 družstev, jejichž počet se však neustále měnil (Chromíková, 1987).

Složité situace v zemědělství byla způsobena odsunem Němců. Část německých obyvatel uprchla již dříve s odstupující německou armádou, a další byli odsunuti na základě Postupimské konference. Jen na Znojensku bylo odsunuto 14 transportů

s 14 882 Němci. Poslední transport byl vypraven 16. září 1946. Z tohoto důvodu zůstávaly stovky zemědělských usedlostí prázdné.

Výše uvedenou situaci řešil Národní pozemkový fond, který byl zřízen na základě Košického vládního programu a byl zřízen při ministerstvu zemědělství. Řídil se statutem z 3. září 1945. Do Národního pozemkového fondu patřila půda, budovy, mrtvý a živý inventář, který patřil německým a maďarským šlechticům, velkostatkářům, občanům nepřátelských států, zvláště Maďarska a Německa. Také všem občanům, kteří aktivně spolupracovali s fašistickým Německem, a také všechen majetek např. akciových a jiných společností. Veškerý tento majetek byl konfiskován bez náhrady.

Celý proces probíhal podle dekretu č. 5/45 Sb. ze dne 19. května 1945 o neplatnosti některých právních jednání z doby nesvobody, dále podle dekretu č. 12/45 Sb. ze dne 21. června 1945 o konfiskaci a urychleném rozdělení zabaveného zemědělského majetku a nakonec dekretu č. 28/45 Sb. ze dne 20. července 1945 o osídlení zabavené zemědělské půdy československými nebo jinými slovanskými zemědělci (Svaz družstevních rolníků ve Znojmě, 1989).

Vedle státu a výrobních družstev obdrželi půdu tzv. drobní přidělenci, deputátníci, malozemědělci a zemědělství dělníci. Maximální výměra přidělené půdy byla 8 ha orné nebo 12 ha zemědělské půdy, pro vícečlenné rodiny 10 ha orné nebo 13 ha zemědělské půdy. Konfiskace na Znojemsku byla ztížena tím, že pozemkové knihy Jaroslavicka, Vranovska a část okresu Znojmo byly odvezeny do Rakouska. Vraceny byly až v roce 1947. O správu konfiskovaného majetku se starali tzv. národní správci. Tito správci přicházeli z vnitrozemí do příhraničních okresů Znojmo, Mikulov a Moravský Krumlov. Většina správců se chovala k majetku poctivě a obětavě, byli však i takoví, kteří svou pravomoc zneužívali a kazili pověst ostatním (Svaz družstevních rolníků ve Znojmě, 1989).

16. prosince 1945 se konala ve Znojmě Okresní zemědělská konference, kde bylo mimo jiné řešeno i osídlování okresu. V jeho obvodu bylo 109 obcí, z nichž bylo 78 převážně německých. Většina nových osídlenců přicházela z vnitrozemí. Menší část tvořili reemigranti z Rakouska a Sovětského svazu. 18. října přijeli do Olbramovic volynští Češi, kteří se zde usadili. V únoru se vrátilo cca 530 Čechů, kteří žili v bývalé Jugoslávii a nový domov našli v Jiřicích, Míšovicích a Miroslavi.

Osídlování okresu řídil Osídlovací úřad ve spolupráci s Národním pozemkovým fondem. Původně měl být okres osídlen převážně obyvateli z okresů Kyjov, Hodonín,

Uherský Brod a Hradiště. Na osídlení byla vydána směrnice tehdejšího Zemského národního výboru. Osídlení mělo být provedeno tak, aby se přihlíželo k odborným znalostem osídlenců. Ve vinařských oblastech měli být vinaři, v obilnářských oblastech obyvatelé podhorských okresů Valašska a Horácka. Osídlenci jedné obce měli zůstat pospolu i v nové obci, měl být respektován i původní folklór. Tento záměr se však nepodařilo uskutečnit (Chromíková, 1987).

V roce 1946, kdy stále sílil vliv komunistů, byly na VII. sjezdu strany stanoveny v zemědělství tyto úkoly: zaknihování a předání půdy do vlastnictví osídlenců, scelení roztržštěných pozemků, snížení pachtovného (pronájmu půdy), zavedení zemědělské daně a podpora mechanizace a družstev. 8. července 1946 přednesl Klement Gottwald na ústavodárném shromáždění velkolepý plán, aby se zemědělství do konce roku 1948 dostalo na svou předválečnou úroveň a byla vyřešena otázka vlastnictví půdy.

Osídlenci dostávali do roku 1946 dekrety o vlastnictví půdy. Dekrety byly vydávány na výměru půdy maximálně do 13 ha. Vlastníci, kteří měli půdy více (do 20 ha), dostávali dekrety také, ale jen na 13 ha. Tyto zásady prosadili komunisté v tehdejší vládě.

Situace v pohraničí nebyla nijak lehká. Osídlencům chyběly často odborné znalosti, vztah k půdě, byli zadluženi, neměli zázemí ve školách pro své děti a chyběla kultura. Část z nich nevydržela těžký život a vrátila se do vnitrozemí.

Kultivovat zanedbanou půdu se proto dařilo velmi pomalu. Ve zprávě zemědělského odboru z 1. 3. 1947 je konstatováno: Zemědělská půda po sudetských Němcích je v žalostném stavu, pozemky jsou zapleveleny, špatně obdělány a nehnojeny. I budovy jsou ve velmi špatném stavu. Stav zvířat byl snížen, a to hlavně u vepřového a drůbeže.

Pod tlakem tehdejší KSČ byl 11. července 1947 přijat Zákon o revizi první pozemkové reformy. Drobným a středním rolníkům byla předána další půda. V tomto roce bylo katastrofální sucho, které zcela ochromilo zemědělství. Sklidilo se pouhých 53 % obilí, 48 % brambor, 53 % cukrovky a jen asi třetina píce. Škoda byla 12 miliard korun, což bylo cca 1/3 hrubé zemědělské produkce. Proto byla prosazena tzv. milionářská daň. Zdanění se týkalo 35 000 milionářů, což umožnilo vyplatit rolníkům příplatky ve výši 6,5 miliardy korun.

Po únorovém puči v roce 1948 došlo k zásadnímu obratu v zemědělství. Došlo k další pozemkové reformě, která znamenala likvidaci velkostatků, kterým zůstala půda maximálně do 50 ha zbytkových statků. Lesní půda přešla do vlastnictví státu. Zbývající

půda byla přidělena státním statkům. Těm, kteří na půdě nehospodařili sami, byla půda vykoupena. Celostátně bylo takto vykoupeno 700 tisíc ha zemědělské půdy, 370 tisíc ha bylo přiděleno rolníkům, zbytek byl znárodněn nebo předán zemědělským družstvům. 21. 3. 1948 byly přijaty zákony, které umožňovaly výkup zemědělské půdy, Zákon o zemědělské dani, Zákon o zemědělském úvěru a Zákon o technicko-hospodářských úpravách pozemků. Tyto zákony znamenaly sice pokrok v intenzivním hospodaření, ale měly za následek násilnou kolektivizaci a zásah do soukromého majetku některých zemědělců (Svaz družstevních rolníků ve Znojmě, 1989).

Po konci 2. světové války byly učiněny na Znojemsku pokusy s chovem bource morušového, který sliboval rozvoj hedvábnictví na okrese. Po roce 1947, kdy se rozbíhal hospodářský život, se očekávalo, že se přejde ze stadia pokusnictví k produktivnímu pěstování bource morušového, které umožní zřízení nového průmyslového odvětví na Znojemsku. Pokusy s chovem byly však v následujících pěti letech ukončeny z důvodu vysoké úmrtnosti bource morušového a vysokých finančních nákladů a malých výnosů (Novák, 1951).

4.5.8 Znojemsko po roce 1948 do roku 1989

Po roce 1948 začala probíhat ve velkém kolektivizace zemědělství a vznik prvních JZD (jednotných zemědělských družstev). Tato z velké části násilná přestavba neprobíhala v okrese Znojmo rovnoměrně. Nejdříve a relativně s nejmenšími těžkostmi vznikala družstva tam, kde bylo mnoho přistěhovalců. Jednalo se o občany bez majetku a bez vztahu k soukromému vlastnictví, proto pro ně nebyl problém postavit se za kolektivizaci a vznik družstev. Tam, kde zůstali původní obyvatelé, bylo často zakládání jednotných zemědělských družstev spojeno s odporem, a někdy bylo použito i násilí. Těžko se lze divit, protože málokdo by svůj majetek rád odevzdával do cizích rukou.

V roce 1949 hospodařilo na výměře do 2 ha 50 948 drobných držitelů půdy, od 2 do 5 ha jich bylo 1 260, od 5ha do 10 ha 2 592 a od 10 do 20 ha bylo 1 614 zemědělců, nad 20 ha zde bylo 145 zemědělských závodů. V této době zde byla ještě velká síla drobných zemědělců. V roce 1949 vzniklo 17 JZD, v roce 1950 jich bylo již 58, a v roce 1951 se jejich počet zvýšil na 63. V roce 1952 bylo již 74 JZD, tedy ve většině obcí okresu Znojmo (Chromíková, 1987).

V roce 1949 bylo družstvy obhospodařováno 6 612 ha, v roce 1950 21 684 ha a v roce 1951 22 733 ha. V roce 1954 se stav půdy snížil na 16 995 ha, a to vlivem vzniku státních statků a přesunem půdy do nich. Pro lepší přehlednost viz tabulka č. 12.

Tabulka č. 12 Výměra obhospodařované půdy JZD v ha

Rok	Výměra obhospodařované půdy JZD v ha
1949	6 612
1950	21 684
1951	22 733
1954	16 995

(Svaz družstevních rolníků ve Znojmě, 1989)

Jak již bylo řečeno výše, první JZD vznikala převážně v obcích, kde byla větší část osídlenců. První družstva, která vznikla v roce 1949, se řadila i mezi první v celé republice. Jednalo se o družstva těchto obcí: Hrádek, Kadov, Sedlešovice. Dále vznikla družstva v obcích Božice, Šanov, Dyjákovice, Hrušovany, Vratěšín. V průběhu roku 1950 pak v Litobratřicích, Pravicích, v Křidlovicích (část Božic) a v části Břežan, Blížkovicích, Lubnici, Zblovicích.

Na Moravskokrumlovsku vzniklo v roce 1949 devět JZD, a to Kadov, Dolenice, Chlupice, Jezeřany, Jiřice, Kubšice, Miroslav, Morašice, Skalice. Zde družstva vznikala až do roku 1959. Veškerá kolektivizace byla ukončena v roce 1960.

Hospodářské výsledky družstev byly do roku 1953 velmi neutěšené. Produktivita byla dána tzv. pracovní jednotkou, která se postupem let zvyšovala, jak lze vyčíst v následující tabulce č. 13 (Chromíková, 1987).

Tabulka č. 13 Hodnoty pracovních jednotek v letech 1953-1964

Rok	HPJ	Odměna
1953	5,22 Kčs	+ 2,00 Kčs v naturáliích
1954	15,87 Kčs	+ 2,40 Kčs v naturáliích
1955	18,27 Kčs	+ 6,09 Kčs v naturáliích
1956	19,46 Kčs	+ 5,81 Kčs v naturáliích
1957	19,41 Kčs	+ 5,55 Kčs v naturáliích
1958	16,46 Kčs	+ 3,69 Kčs v naturáliích
1959	14,45 Kčs	+ 3,93 Kčs v naturáliích
1960	17,16 Kčs	+ 2,80 Kčs v naturáliích
1961	18,50 Kčs	+ 2,22 Kčs v naturáliích
1962	17,62 Kčs	+ 1,55 Kčs v naturáliích
1963	19,08 Kčs	+ 1,67 Kčs v naturáliích
1964	21,09 Kčs	+ 1,63 Kčs v naturáliích

(Chromíková, 1987)

Hospodaření v družstvech a státních statcích nebylo zpočátku jednoduché. Půda byla rozdrobená, chyběly stroje a zařízení pro velkovýrobu, krmiva, hnojiva a nebylo hlavně dostatek dobrých odborníků. Velké potíže byly i v živočišné výrobě, např. s ustájením dobytka. Postupem času se však tato situace stabilizovala (Chromíková, 1987).

Významným prvkem pro rozvoj mechanizace předlistopadového zemědělství byl vznik Strojně traktorových stanic. V padesátých letech byly STS vybudovány v Hrušovanech, Znojmě, Oblekovicích, v Lesné. V roce 1960 byly sloučeny do jednoho národního podniku STS Znojmo - Oblekovice.

Půda, která nebyla obhospodařována v JZD, byla obhospodařována státně, a to ve státních statcích. V okrese Znojmo vznikl Státní statek Hrušovany nad Jevišovkou, ve Znojmě a Miroslavi. Státní statek ve Znojmě se rozdělil a vznikl Státní statek Lesná a Semenářský statek v Prosiměřicích. Státní statky obdělávaly nejen zkonfiskovanou půdu, ale i půdu JZD, které část půdy nestačily obdělávat.

Souběžně s rozšiřováním státních statků docházelo i ke slučování JZD. Z původních 153 jich bylo nakonec jen kolem 20.

V roce 1989, před listopadovou revolucí, je na okrese Znojmo 19 JZD s celkovou výměrou 65 366 ha zemědělské půdy a čtyři společné zemědělské podniky. Agropodnik

se zaměřením na chov prasat a drůbeže, Agrofurt se zaměřením na skladování ovoce a zeleniny, provozovatel skleníku Hostim, Agrochemický podnik Znojmo, který zajišťoval hnojení a Zemědělskou okresní laboratoř. Agrostav zajišťoval provoz závlahových zařízení. Dále byly na okrese Znojmo dva Státní statky Znojmo o výměře 26 232 ha zemědělské půdy a Státní statek Lesná s výměrou 10 844 ha zemědělské půdy. Také zde byl specializovaný podnik Oseva Prosiměřice – 4 720 ha zemědělské půdy, Šlechtitelská stanice obilnářská Branišovice, Školní statek Přímětice – 603 ha půdy. Celkový přehled výměry půdy je uveden v tabulce č. 14.

Tabulka č. 14 Výměra obhospodařované půdy družstev v roce 1989

Název družska	Výměra obhospodařované půdy
19 JZD na Znojemsku	65 366 ha
Státní statek Znojmo	26 232 ha
Státní statek Lesná	10 844 ha
Specializovaný podnik Oseva Prosiměřice	4 720 ha
Školní statek Přímětice	603 ha

(Svaz družstevních rolníků ve Znojmě, 1989)

V době před listopadem 1989 dobře fungovala návaznost zemědělství na potravinářství, což se později, po revoluci, bohužel, začalo vytrácet, proto i zemědělství prožívalo a prožívá svá úskalí. Ovoce a zeleninu vypěstovanou na Znojemsku zpracovávala Fruta Znojmo a Miroslav, jednalo se o konzervářskou firmu. Mražení ovoce a zeleniny zajišťovala Mrazírna Višňové. Řepu cukrovku vypěstovanou na okrese i mimo okres zpracovával Cukrovar v Hrušovanech nad Jevišovkou a slad se vyráběl ve sladovně Hodonice. Produkci nápojů zajišťoval Pivovar a sodovkárna Znojmo. Víno se zpracovávalo v Moravských vinařských závodech ve Znojmě, Šatově a Jaroslavicích. Maso zpracovávala jatka v Moravském Krumlově a ve Znojmě. Mléko a mléčné výrobky zpracovával Lackrum ve Znojmě. Obalovou techniku zajišťoval závod Strojbal Znojmo (Svaz družstevních rolníků ve Znojmě, 1989).

Řízení podniků zemědělské prvovýroby s koordinací činnosti zpracovatelských organizací a podniku služeb zabezpečovala od roku 1963 Výrobní zemědělská správa Znojmo a v sedmdesátých a osmdesátých letech Okresní zemědělská správa.

1. ledna 1989 převzal řízení zemědělsko-potravinářského komplexu odbor Ministerstva zemědělství a výživy Československé socialistické republiky.

Základní plodinou v 80. letech byly obilniny s výměrou 54 354 ha orné půdy, tj. 52,5%. Nejvíce se pěstovaly potravinářská pšenice, sladovnický ječmen a kukuřice. Významnou část zemědělské produkce tvořily i luskoviny, které se pěstovaly na výměře 3 300 ha. Jednalo se o pelušku, vikev, fazole, hrách a boby.

Z olejnin se pěstovala řepka, slunečnice a sója. A to na výměře cca 1 300 ha. Z dalších rostlin se zde pěstovala technická cukrovka – výměra 6 300 ha, brambory krmné i konzumní na 5 700 ha. Na téměř 2 500 ha se pěstovala zelenina. Nejznámější byly okurky. Zelenina se z 1/4 vykupovala od drobných pěstitelů, a to nejvíce ta nejpracnější – salát, ředkvičky, cibulka, karotka, okurky nakládačky. Z ovoce se pěstovalo nejvíce jablek, dále třešně, višně, rybíz, meruňky a broskve. Podíl malých pěstitelů na pěstování ovoce byl 50%. Okrajově byl na menších plochách pěstován tabák a kmín.

Po obilninách tvoří největší pěstitelskou komoditu krmné plodiny – 21,4 % orné půdy. Významnou část tvořily pícniny – 3 000 ha. Krmivářství bylo založeno převážně na pěstování vojtěšky a kukuřice (Svaz družstevních rolníků ve Znojmě, 1989).

Živočišná výroba na Znojemsku navazovala na rostlinnou. Skotu bylo v roce 1989 88 875 ks, dojníc 30 083 ks, prasat 190 180 ks, z toho prasnic 12 452. Drůbeže se chovalo 615 309 ks, z toho 269 997 ks nosnic.

Závěrem lze konstatovat, že zemědělství okolo roku 1989 bylo vyspělé. Na rostlinnou výrobu navazovala živočišná, i zpracovatelský průmysl, jak bylo uvedeno výše. Dařilo se také drobným pěstitelům, kteří měli své výpěstky kde prodávat. Po roce 1989 došlo, bohužel, k narušení tohoto stavu tím, že došlo k navrácení zabaveného majetku a k privatizaci (Svaz družstevních rolníků ve Znojmě, 1989).

4.6 Důležité mezníky vzniku JZD za socialismu

Základním historickým mezníkem ve vývoji československého zemědělství bylo usnesení IX. sjezdu KSČ v roce 1949, které vedlo k socializaci vesnice. Strana začala vytvářet první JZD a poskytovala jim finanční podporu. Dalším důležitým krokem byl Zákon o JZD ze dne 17. března 1949. Tento zákon směřoval ke sjednocení dosavadních zemědělských družstev na vesnicích. Kromě toho tento zákon poskytoval právní základnu k rozvíjení širokého okruhu družstevní činnosti a spolupráci ve prospěch

drobných a středních rolníků. Vycházelo se z předpokladu, že se při budování JZD naváže na pokrokové tradice zemědělského družstevnictví, které bylo u nás velmi rozšířené. Tímto způsobem od jara 1949 vznikala první zemědělská družstva jako forma přechodu vesnice k socialismu (Schovanec, 1985).

Na Znojemsku vzniklo první JZD v obci Kadov 29. 5. 1949. Celkový průběh získávání zemědělců do JZD ukázal, že k ustanovení družstev v obcích nedojde v masovém měřítku. Výsledky veřejných schůzí na mnoha vesnicích ukázaly, že převládá silný odpor některých skupin rolníků ke vzniku JZD. IX. sjezd KSČ vyzdvihl i další body našeho zemědělství. Zdůraznil, že socialismus není možno vybudovat bez socializace vesnice. Klement Gottwald v referátu na IX. sjezdu KSČ řekl: „Musíme pro socialismus získat vesnici, malého a středního rolníka, a izolovat vesnického boháče.“ Průběh socialistické přestavby našeho zemědělství časově rozdělujeme do tří etap, viz tabulka číslo 15 (Schovanec, 1985).

První etapa byla dobrovolná, kdy se o orné půdy starali samotní členové družstva. Druhá etapa byla spojena se změnou struktury družstev, což vyústilo v hromadné vystupování z JZD. Vedení komunistické strany zareagovalo nuceným odkupem strojové techniky, což mělo znemožnit činnost zemědělců. Poslední fáze již byla spojena s násilnou kolektivizací půdy (OV Svazu družstevních rolníků Znojmo, 1988).

Tabulka č. 15 Etapy JZD

JZD 1. typu – vznikala v letech	1949-1950
JZD 2. typu – vznikala v letech	1951-1953
JZD 3. typu – vznikala v letech	1953-1955

(Schovanec, 1985)

Na konci roku 1955 nebylo na našem území žádné JZD 1. typu, většina družstev patřila do 3. typu. Rozhodující období socializace vesnice a vznik JZD probíhal v letech 1957-1960. Také na Krumlovsku a Znojemsku probíhala socializace vesnice velmi pomalu, největší problém byl hlavně v tom, že zemědělci nedůvěřovali novým formám hospodaření. Nejvíce závodů mělo rozlohu od 0,5 ha do 10 ha půdy, viz tabulka číslo 16 (Schovanec, 1985).

Tabulka č. 16 Počet závodů podle velikosti v ha v roce 1960

Velikost půdy v ha	Počet závodů
Do 0,5 ha	1019
Od 0,5 ha do 2 ha	1966
Od 2 ha do 5 ha	1397
Od 5 ha do 10 ha	1769
Od 10 ha do 20 ha	936
Nad 20 ha	111

(Schovanec, 1985)

V roce 1949 pracovalo na Znojemsku 53,3 % obyvatel v 7 198 zemědělských závodech. V roce 1951 byla JZD již v 63 % celého okresu. V roce 1953 byl úkol získat 950 nových členů JZD. Získalo se pouze 342 členů. Naopak vystoupilo 150 členů. A tak několik let probíhalo přesvědčování drobných a středních rolníků, aby vstoupili do JZD, a na Znojemsku a Krumlovsku byla socializace vesnice dokončena.

XV. sjezd KSČ v roce 1976 dal za úkol pokračovat v koncentraci a specializaci výroby. A tak se i na Znojemsku začala jednotlivá zemědělská družstva slučovat ve větší celky. Jedno z prvních velkých družstev bylo např. JZD Moravský Krumlov, které vzniklo 1. ledna 1977 (Schovanec, 1985).

4.7 Velká zemědělská družstva a podniky se zemědělským zaměřením za socialismu na Znojemsku

4.7.1 Důležité zemědělské podniky na Znojemsku

Na našem okrese vznikly dvě formy socialistických zemědělských podniků, které se od sebe lišily formou vlastnictví, rozsahem a organizačním uspořádáním. JZD o průměrné velikosti 645 ha a státní statky o průměrné velikosti 6260 ha (Okresní zemědělské sdružení ve Znojmě, 1971).

4.7.1.1 Státní statek Znojmo

Jedním ze statků, který vznikl ve složitých podmínkách osídlovaného pohraničí, byl Státní statek ve Znojmě. Dne 1. ledna 1949 byl zřízen státní zemědělský podnik

Československé státní statky se sídlem v Praze a jeho součástí se stal nově vytvořený statek ve Znojmě. Jeho majetkovou podstatu tvořily pozemky převzaté od dosavadního podniku Státní lesy a statky. Pozemky v Hrušovanech nad Jevišovkou, Jaroslavicích, Hnízdě, Boroticích, Stošíkovicích, Zálesí a Augustinově Mlýně, Vranově nad Dyjí, Štítarech, Lančově, Kyjoticích, Žeroticích, Oleksovicích a Lechovicích. Počáteční výměra statku byla 1434 ha zemědělské půdy. Přibíráním další zkonfiskované půdy vzrostla výměra statku k 1. 1. 1952 na 3303 ha zemědělské půdy. Na statku v roce 1949 pracovalo cca 410 osob. Vzdálenosti mezi jednotlivými celky představovaly 30-50 kilometrů (Pelech, 1987).

Plán hospodaření v této době nebyl příliš zdařilý, nebyly zkušenosti ani dostatek odborníků. Veškeré úsilí bylo soustředěno na to, aby přebíraná půda nezůstávala ležet ladem, a aby se udržely stavy hospodářských zvířat. Na orné půdě se pěstovalo skoro vše. V roce 1950 například pěstoval statek pšenici s výnosem 2,2 až 2,8 t.ha⁻¹. Pěstoval se také ječmen s výnosem 3 t.ha⁻¹, cukrovka 30-35 t.ha⁻¹, brambory, kukuřice, zelenina, paprika, okurky, tabák, ale také len, konopí a zkoušela se také rýže (Oleksovice, Jaroslavice). Statek se zabýval také pěstováním viné révy, výměra vinic byla 40 ha a představovala počátek dnešního rozvinutého vinohradnictví na Znojmsku.

Statek choval 300-320 dojníc s užitkovostí 1500–1800 litrů. Na některých farmách, například na plemenářské stanici v Boroticích, dosahovala užitkovost skotu 2500-2800 litrů. Dále také choval statek asi 110 prasnic a 650 kusů prasat (Pelech, 1987).

Další nárůst výměry půdy pokračoval hlavně přebíráním půdy, které se někteří osídlenci zřekli a vstoupili do pracovního poměru, nebo na ní přestali hospodařit a odstěhovali se z pohraničí. K 1. 1. 1954 statek obhospodařoval 5352 ha a růst vlastnictví půdy nadále pokračoval i v dalších letech. K 1.1.1956 to bylo 7200 ha. Na statku pracovalo v roce 1956 již 1435 pracovníků. Velikost statku nadále rostla a k 1. 1. 1960 patřilo Státnímu statku Znojmo už 11 319 ha zemědělské půdy (Pelech, 1987).

V roce 1986 vydělal Státní statek Znojmo 49 mil. Kčs, kladný výsledek dále rostl a v roce 1988 činil téměř 57 milionů Kčs (Svaz družstevních rolníků ve Znojmě, 1989).

Tabulka č. 17, zobrazující hospodaření státních statků ukazuje, že Státní statek Miroslav na tom byl hospodářsky nejlépe. Naopak nejhůře se dařilo Dyjákovicím a Lesné.

Tabulka č. 17 Finanční hospodaření ve státních statcích na Znojemsku v roce 1970

Státní statek	HZP na 1 ha zemědělské půdy v Kčs	HZP na 1 stálého pracovníka v Kčs	Materiálové náklady 1000 Kčs HZP	Čistý zisk na 1000 Kčs výkonů celkem	Hrubý důchod na 100 Kčs mezd a odměn celkem	Čistý zisk na 100 Kčs mezd a odměn celkem
Dyjákovice	11 533	72 902	732	97	151	39
Hrušovany	11 970	79 603	625	130	158	48
Lesná	8 446	71 259	652	116	150	44
Mirotslav	14 248	81 420	500	240	200	92
Znojmo	11 410	71 723	606	163	173	61

HZP = hrubá zemědělská produkce

(Kolektiv pracovníků okresního oddělení Českého statistického úřadu ve Znojmě, 1971)

4.7.1.2 JZD „Družba“ Blížkovice

Statek, který vznikl 1. ledna 1977, hospodařil s 4545 ha zemědělské půdy, z toho bylo 4298 ha půdy orné. JZD se po vytvoření zaměřilo na pěstování řepky ozimé, brambor a krmných plodin. V živočišné výrobě na chov prasat a brojlerů. K 1. lednu 1988 mělo sloučené družstvo 831 členů. Nejvyšší hektarové výnosy obilnin byly dosaženy v roce 1985 a to 4,91 t.ha⁻¹. V některých letech mělo JZD dobré výsledky v pěstování jahod, kmínu, hrachu a v roce 1984 začalo pěstovat hlívu ústřičnou (Svaz družstevních rolníků ve Znojmě, 1989).

4.7.1.3 JZD „Stráž nad Dyjí“ v Citonicích

Citonicice byly s výměrou 6348 ha zemědělské půdy druhým největším zemědělským družstvem na Znojemsku. Výrobně bylo družstvo zaměřeno jen na zemědělskou výrobu. Pěstovalo obilniny na 3000 hektarech, hrách na 400 ha, z technických plodin se pěstoval mák, cukrovka a konzumní brambory. Dále se pěstovaly krmné plodiny, především víceleté pícniny a kukuřice na siláž. Koncem roku 1988 mělo JZD 1294 členů (Svaz družstevních rolníků ve Znojmě, 1989).

4.7.1.4 JZD Hodonice

Historie tohoto družstva sahá až do roku 1947, kdy zde pracovalo 17 zemědělců. Už po roce 1949 vzrost počet členů na 200. Ukázalo se však, že všichni zemědělci nepochopili zásady společného hospodaření, proto 50. léta nepřinesla dobré výsledky hospodaření. V roce 1962 mělo družstvo již 344 členů a obhospodařovalo 1265 ha půdy. V roce 1975 došlo ke sloučení Hodonického družstva s JZD Tasovice, tím dosáhl počet členů 680 zemědělců, a mělo výměru 2639 ha. Celková produkce za první rok společného hospodaření byla 47 635 Kč (Svaz družstevních rolníků ve Znojmě, 1989).

4.7.1.5 JZD „Vývoj“ se sídlem v Mikulovicích

Toto družstvo hospodařilo na celkové výměře 1365 ha zemědělské půdy. Vzniklo sloučením tří družstev v roce 1971, a to Mikulovic, Jemčiček a Rudlic. Družstvo mělo celkem 298 členů. Výrobně se zaměřovalo na vinnou révu, obilniny, luskoviny, cukrovku, kukuřici, krmné plodiny, sady, višně, třešně a z živočišné produkce hlavně na chov skotu, a to zejména telat a dojníc. Dále chovali prasata, ovce a drůbež. Dosažené výsledky obilnin dosáhly průměrného výnosu 5,2-5,3 t.ha⁻¹, luskoviny 2-2,5 t.ha⁻¹, cukrovka 39 t.ha⁻¹. Průměrná dojivost byla 4160 litrů na jednu dojnici. Přírůstek skotu činil 0,80 kg/den, přírůstek prasat 0,58 kg/den. Ekonomické výsledky byly kolem 3 milionů Kčs/rok. V Mikulovicích byla také plynová sušárna obilí a obilní sila s aktivním dosoušením o kapacitě 10 000 tun (Svaz družstevních rolníků ve Znojmě, 1989).

4.7.2 Zpracovatelské a potravinářské podniky na Znojemsku

Znojemsko již za dob starého Rakouska mělo výrazně zemědělský charakter a zemědělství zde vždy stálo na prvním místě z celkové ekonomiky. S rozvojem zemědělství postoupil však i rozvoj průmyslu. Ekonomika Znojemska po roce 1945 byla ale stále výrazně zaměřena na zemědělství. Rozvoj ostatních odvětví byl zatlačován do pozadí. Jedním z prvních potravinářských závodů byla Znojemská Fruta (Okresní národní výbor 1975).

4.7.2.1 Fruta Znojmo

Tento podnik je proslulý výrobou světoznámých znojemských okurek, které zde mají stoletou tradici. Moderní konzervárna byla založena družstvem „Znojmia“, které vzniklo jako sdružení pěstitelů okurek, pracovníků konzervářského průmyslu i spotřebitelů, zastoupených bývalými hospodářskými institucemi. Při dobré úrodě vyrobila Fruta přes 13 tisíc tun sterilovaných okurek, z nichž velká část se vyváží pod značkou „Znojmia“ do celého světa. Kromě okurek se zde dále vyráběla konzervovaná zelenina, rajčatový protlak, kysané zelí, kompoty, pomerančové džusy a masové konzervy. Bohužel, v dnešní době, jako většina velkých státních podniků, i Fruta Znojmo zanikla a prodala licenci a recept na výrobu znojemských okurek firmě Hamé Zlín (Okresní národní výbor 1975).

4.7.2.2 Lakrum, mlékárna a sušárna mléka Znojmo

Závod Lakrum byl uveden do zkušebního provozu v lednu 1974. Měl celkovou kapacitu 180 000 litrů mléka denně. Z tohoto množství bylo 80 tis. litrů mléka sušeno pro další zpracování v potravinářských závodech nebo výrobních krmných směsích. Celá mlékárna byla na tu dobu vybavena velmi moderním zařízením. Za zmínku stojí výkonný kontinuální zmáseľňovač KM 1500, který vyrobil 1500 kg kvalitního másla za hodinu. Sortiment výrobků mlékárny byl velice široký. Vyrábělo se zde plnotučné a kefírové mléko, všechny druhy smetany, čerstvé máslo, všechny druhy tvarohu, jogurty a čerstvý smetanový sýr Babetka. Závod vykupoval mléko z větší části okresu, a také celý okres zásoboval mlékem a všemi mléčnými výrobky (Okresní národní výbor 1975).

4.7.2.3 Cukrovar Hrušovany nad Jevišovkou

Cukrovar byl postaven pracovníky Polské lidové republiky. S výstavbou se začalo v roce 1968 a zkušební provoz byl zahájen 1. 10. 1970. Cukrovar měl zpracovatelskou kapacitu 4000 tun cukrovky/24 hod. Zpracovával nejen produkci technické cukrovky z okresu Znojmo, ale i z okresů Brno-venkov, Břeclav a Třebíč (Okresní národní výbor 1975).

4.8 Současnost

Po roce 1989 prodělalo nejen zemědělství znojemské, ale i zemědělství celé České republiky rozsáhlé změny. Kolektivní vlastnictví bylo zrušeno, jednotná zemědělská družstva se rozpadla nebo byla transformována v soukromé podniky. Část zemědělské půdy a hospodářského zvířectva byla navrácena původním majitelům v procesu takzvaných restitucí. Staronoví majitelé a jejich potomci často nedokázali s nově nabytým majetkem a odpovědností z něj vyplývající pracovat, a méně rentabilní formy zemědělství se tak dostávají do stále většího ústupu. Hrubá zemědělská produkce, stejně jako podíl zemědělství na HDP stále klesá, v zemědělství při téměř stejných výnosech pracuje stále méně obyvatel.

V současnosti představují hlavní vývozní komodity českého zemědělství mléko a mléčné výrobky, maso a výrobky z obilnin (Region, 2015).

V současné době funguje na Znojemsku asi 630 zemědělských subjektů. Nejčastěji se zabývají pěstováním kukuřice, slunečnice, pšenice, ale nejvíce řepkou olejnou. Znojemsko je také oblastí typickou pěstováním vinné révy a ovocnými sady (Balmbergerová, 2014).

4.8.1 Kritické ročníky 1997 a 1998

Zemědělská produkce je přímo závislá na průběhu počasí v jednotlivých letech (na teplotě vzduchu, výskytu pozdních mrazíků, množství a rozložení srážek v průběhu vegetace atd.) Obdobím, kdy tyto faktory zapůsobily v silně negativním smyslu, byl rok 1997.

Již vstup do roku 1997 byl velmi problematický tím, že hlavně vinaři a sadaři měli silně poškozené vinice a sady vlivem nízkých teplot v prosinci předchozího roku. Vinice byly poškozeny ze 40-100 procent, a celková škoda spolu s poškozením meruněk a broskví činila 120 milionů korun. Další velké ztráty byly způsobeny krupobitím a přívalovými dešti v červenci 1997. Následující zpožděná sklizeň a zhoršená kvalita způsobila například u potravinářské pšenice ztrátu 24 milionů korun. Dvě třetiny zemědělské půdy okresu byly napadeny přemnoženými hraboši. Přímé ztráty dosáhly 60 milionů korun a prostředky na následné ošetření stály 9 milionů korun. Celkové ztráty na okrese dosáhly 357 milionů korun. Při celkové rozloze zemědělské půdy na okrese to znamená snížení produkce na jeden hektar asi o 3,5 tisíce korun (Čaněk, 1997).

Další velkou ztrátou pro okres byl prodej Fruty Miroslav, a to za pouhých 30 milionů Kč. Ukončení výroby v tomto podniku znamenalo další snížení počtu pracovních míst, což jistě neznamenalo pro okres Znojmo přínos (Skopal, 1998).

4.9 Výnosy hlavních zemědělských komodit od roku 1961 do roku 2010

Výnos je jedním z nejvýznamnějších ukazatelů úrodnosti půdy v závislosti na klimatických podmínkách, výskytu škodlivých činitelů (škůdců a chorob), technické vybavenosti a mnoha dalších faktorech.

Hektarový výnos zahrnuje průměrnou produkci pěstované plodiny v tunách z jednoho hektaru sklizňové plochy bez sklizňových ztrát (Český statistický úřad, 2014).

Z důvodu nedostatečných podkladů z dob poválečných a z padesátých let byla pro obilniny, cukrovou řepu a brambory zpracována data z let 1961-2010, a pro vybrané plodiny až z let 1975-2010.

V tabulce č. 18 a v grafech 1 až 5 je shrnut vývoj výnosů obilnin v období let 1961-2010. Pšenice dosáhla nejvyšších výnosů v letech 1980, 1985, 2004 a 2008. Naopak nejhůře na tom byla v roce 1962. Ječmen na tom byl nejlépe v letech 1984 a 1989, kdy dosáhl na velmi slušný výnos 5,49 t.ha⁻¹. Žito není typická plodina pro Znojensko, proto se v posledních letech už nepěstuje. Přesto v roce 1989 a 1990 dosáhlo žito velice dobrého výnosu 4,49 t.ha⁻¹. Ovsu se nejvíce dařilo v roce 1990, naopak nejhůře na tom byl v roce 2000, a to s katastrofálním výnosem 1,44 t.ha⁻¹. Kukuřici se na Znojensku daří. Jsou tu pro ni ideální klimatické i půdní podmínky. Nejvyšší výnos, 7,19 t.ha⁻¹, dosáhla v roce 2005.

U všech obilnin, kromě kukuřice, lze sledovat jistý propad nebo alespoň zastavení růstu výnosů po roce 1989 ve srovnání s osmdesátými léty. Odpovídá to vývoji výnosů těchto plodin také v celorepublikovém měřítku, a jednou z příčin může být snížení intenzity vstupů (hnojiv a přípravků na ochranu rostlin) do rostlinné produkce v důsledku úsporných opatření po přechodu od státem řízeného hospodaření k soukromému podnikání.

U kukuřice snížení výnosů nenastalo, naopak se jejich úroveň zvýšila, stejně jako na úrovni celé ČR, a v pro kukuřici příznivých podmínkách Znojemska se i ustálila. Zde se projevilo zejména uvedení nových hybridních odrůd na trh.

Co se týče srovnání hektarových výnosů na Znojemsku a výnosů České republiky, tak pšenici se nejvíce dařilo v roce 1980 a naopak nejhůře oproti republikovému průměru na tom byla v roce 1979. Ječmenu se na Znojemsku dařilo nejvíce v roce 1982, naopak nejhůře na tom byl rok 2000. Žito zaznamenalo největší propad v roce 1979 a v následujícím roce 1980 na tom bylo naopak nejlépe oproti republikovému průměru. Oves zaznamenal největší propad v roce 2000 s výnosem pouhých 1,44 t.ha⁻¹. Kukuřice na Znojemsku v podstatě kopíruje průměrný výnos kukuřice v České republice. V letech 1997-2007 byl její výnos mírně nižší než v celé České republice.

Tabulka č. 18 Hektarové výnosy obilovin v okrese Znojmo (ZN) a v ČR

Rok	Pšenice		Ječmen		Žito		Oves		Kukuřice	
	ZN	ČR	ZN	ČR	ZN	ČR	ZN	ČR	ZN	ČR
1961	3,01	2,87	2,74	2,52	-	2,24	-	2,24	2,54	2,52
1962	2,68	2,56	3,06	2,68	1,96	2,14	2,52	2,13	2,10	1,87
1963	2,99	2,82	2,39	2,59	2,10	2,17	2,00	2,12	2,80	2,47
1964	2,78	2,40	2,65	2,42	2,25	2,26	2,14	1,87	2,61	3,09
1965	2,76	2,47	2,61	2,20	1,98	2,06	2,08	1,79	2,58	2,12
1966	3,28	2,56	3,01	2,50	-	2,06	-	2,03	3,43	3,11
1967	3,18	2,74	3,43	2,94	-	2,27	-	2,34	2,64	3,00
1968	3,34	3,18	3,11	3,20	-	2,33	-	2,34	2,80	3,69
1969	3,72	3,06	3,42	3,39	2,87	2,55	-	2,54	3,43	3,28
1970	2,79	2,99	3,05	3,00	-	2,13	-	2,16	3,07	3,81
1971	3,74	3,52	3,81	3,45	2,59	2,72	-	2,75	2,99	2,47
1972	3,72	3,44	3,72	3,35	-	2,81	-	2,44	4,40	3,78
1973	3,14	3,69	3,08	3,49	2,57	3,13	2,28	2,85	2,77	2,70
1974	3,92	3,69	3,98	3,85	3,48	3,08	3,75	3,18	2,81	2,83
1975	4,07	3,39	3,52	3,24	3,14	2,82	3,13	2,87	3,82	3,66
1976	3,56	3,43	3,43	3,22	2,51	2,98	2,05	1,88	2,78	1,22
1977	4,13	3,96	3,83	3,83	2,96	3,08	2,98	2,70	3,67	2,65
1978	4,35	4,35	4,18	3,95	3,01	3,43	3,74	3,08	1,87	1,93
1979	2,36	3,35	3,14	3,52	1,55	2,99	2,95	2,77	4,52	3,78
1980	5,82	4,41	5,01	3,81	4,31	3,23	4,07	3,12	3,93	3,64

Pokračování tabulky č. 18 Hektarové výnosy obilovin v okrese Znojmo (ZN) a v ČR

Rok	Pšenice		Ječmen		Žito		Oves		Kukuřice	
	ZN	ČR	ZN	ČR	ZN	ČR	ZN	ČR	ZN	ČR
1981	4,02	3,97	3,71	3,38	2,55	3,24	2,71	2,71	3,24	3,33
1982	5,41	4,39	4,85	3,81	3,42	3,45	3,19	2,92	5,50	3,96
1983	4,93	4,91	4,16	4,02	3,29	3,77	3,61	3,12	3,08	1,80
1984	5,64	5,04	5,21	4,58	3,99	3,68	4,08	3,44	3,93	2,04
1985	5,82	4,99	5,16	4,59	3,69	3,61	4,22	3,89	5,93	3,82
1986	3,76	4,36	4,45	4,33	3,19	3,59	3,98	3,65	4,57	3,93
1987	5,43	4,90	4,41	4,15	3,99	3,37	3,47	3,79	6,13	4,63
1988	5,44	4,99	4,91	4,17	3,62	3,76	4,33	3,55	4,40	3,45
1989	5,63	4,93	5,49	4,73	4,46	4,15	3,99	3,19	3,48	3,66
1990	4,88	5,62	5,03	5,71	4,46	4,48	5,38	4,77	2,24	2,19
1991	-	5,10	-	4,81	-	3,96	-	3,98	-	4,31
1992	-	4,50	-	3,96	-	3,65	-	3,06	-	3,10
1993	-	4,22	-	3,79	-	3,82	-	3,86	-	5,30
1994	5,07	4,57	4,32	3,77	3,34	3,49	2,13	2,71	2,63	3,05
1995	4,64	4,59	4,51	3,82	4,30	3,30	3,54	3,11	-	4,15
1996	5,15	4,65	4,33	3,74	3,20	3,19	3,33	3,24	5,95	5,65
1997	4,54	4,36	3,80	3,80	3,66	3,43	3,55	3,17	7,09	8,15
1998	4,59	4,21	4,34	3,61	2,84	3,62	3,71	3,06	5,66	6,87
1999	4,97	4,64	3,99	3,93	4,28	3,67	3,09	3,29	6,50	7,89
2000	3,47	4,20	2,39	3,28	2,72	3,40	1,44	2,67	6,20	7,73
2001	5,35	4,83	4,68	3,95	4,04	3,64	2,93	2,76	6,35	7,53
2002	4,60	4,56	3,80	3,67	3,01	3,37	2,67	2,75	7,38	8,73
2003	3,92	4,07	3,86	3,76	3,44	3,80	2,93	3,02	5,33	6,10
2004	5,98	5,84	5,04	4,97	5,11	5,29	3,89	3,88	6,16	6,28
2005	5,07	5,05	4,28	4,21	4,11	4,19	2,91	2,92	7,19	8,79
2006	4,45	4,49	3,66	3,59	3,45	3,33	2,69	2,68	6,82	7,14
2007	4,54	4,86	3,30	3,80	4,08	4,73	2,28	2,70	6,12	8,15
2008	5,80	5,77	4,82	4,65	-	4,83	-	3,18	-	7,96
2009	5,20	5,24	4,26	4,40	-	4,63	-	3,32	-	9,71
2010	5,05	4,99	4,00	4,07	-	3,91	-	2,64	-	6,93

(Ministerstvo zemědělství 1964, 1966, 1975), (Krajské oddělení českého statistického úřadu v Brně, 1970,1972), (Krajská zemědělská správa, Brno, 1986), (Český statistický úřad, 2015)

Obrázek č. 1 Vývoj hektarových výnosů pšenice t.ha⁻¹

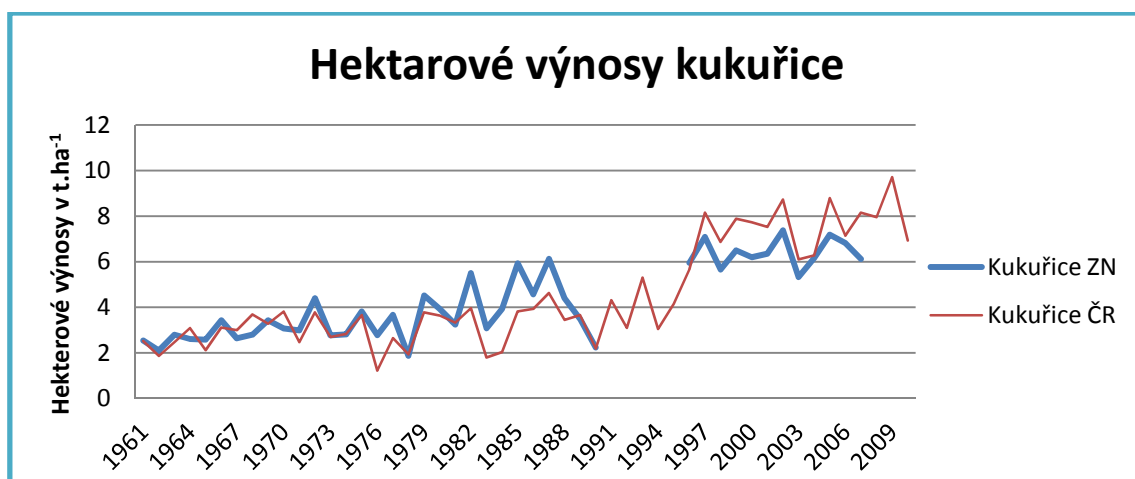
Obrázek č. 2 Vývoj hektarových výnosů ječmene t.ha⁻¹

Obrázek č. 3 Vývoj hektarových výnosů žita t.ha⁻¹

Obrázek č. 4 Vývoj hektarových výnosů ovsa t.ha⁻¹

Obrázek č. 5 Vývoj hektarových výnosů kukuřice t.ha⁻¹

V tabulce č. 19 a v grafu 6 je uveden vývoj výnosů cukrové řepy a brambor v období let 1961-2010. Cukrovka na tom byla nejlépe v letech 2004-2010, a to zejména díky příznivému průběhu počasí. Bramborám se na Znojemsku nejvíce dařilo v letech 2005 a 2009. Oproti celorepublikovému průměru na tom byly brambory nejhůře v letech 1978 a 2004. Cukrovka na Znojemsku v podstatě kopíruje průměrný výnos cukrovky v České republice. Na základě dat za celou ČR lze říci, že u brambor a cukrové řepy nedošlo po roce 1989 k tak výrazné depresi výnosů jako u obilnin, jejich úroveň byla zachována a v posledních letech se produktivita, zejména u cukrové řepy, výrazně zvyšuje, zejména kvůli lepší mechanizaci zpracování půdy a lepší vybavenosti podniků.

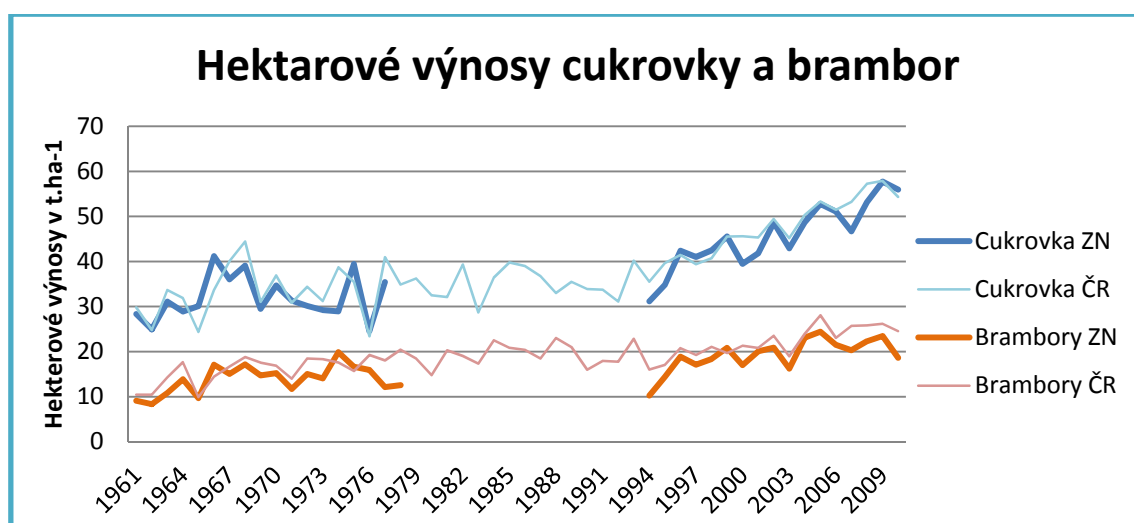
Tabulka č. 19 Hektarové výnosy cukrovky a brambor v okrese Znojmo (ZN) a v ČR

Rok	Cukrovka		Brambory	
	ZN	ČR	ZN	ČR
1961	28,36	29,82	9,08	10,44
1962	24,95	24,81	8,35	10,46
1963	31,10	33,68	10,82	14,30
1964	28,91	31,89	13,89	17,67
1965	30,12	24,36	9,69	9,93
1966	41,20	33,67	17,11	14,46
1967	36,04	40,11	15,04	16,69
1968	39,09	44,43	17,18	18,79
1969	29,51	31,03	14,73	17,55
1970	34,68	36,92	15,24	16,89
1971	31,33	30,84	11,70	14,01
1972	30,14	34,40	15,03	18,46
1973	29,22	31,21	14,04	18,34
1974	28,94	38,71	19,88	17,58
1975	39,45	35,49	16,64	15,69
1976	24,57	23,42	15,93	19,25
1977	35,44	40,95	12,12	18,06
1978	-	34,90	12,55	20,43
1979	-	36,23	-	18,47
1980	-	32,51	-	14,78
1981	-	32,12	-	20,27
1982	-	39,32	-	19,05
1983	-	28,69	-	17,34
1984	-	36,46	-	22,53
1985	-	39,77	-	20,85
1986	-	38,99	-	20,41
1987	-	36,75	-	18,47
1988	-	33,00	-	23,02
1989	-	35,50	-	20,98
1990	28,64	33,89	11,15	16,00
1991	-	33,73	-	17,95
1992	-	31,11	-	17,78
1993	-	40,19	-	22,83
1994	31,17	35,53	10,26	16,03

Pokračování tabulky č. 19 Hektarové výnosy cukrovky a brambor v okrese Znojmo (ZN) a v ČR

Rok	Cukrovka		Brambory	
	ZN	ČR	ZN	ČR
1995	34,84	39,63	14,40	17,04
1996	42,41	41,45	18,88	20,80
1997	41,02	39,39	17,09	19,24
1998	42,48	40,71	18,36	21,08
1999	45,56	45,55	20,85	19,67
2000	39,49	45,62	17,00	21,32
2001	41,82	45,33	20,05	20,82
2002	48,60	49,45	20,88	23,51
2003	42,92	45,20	16,23	18,97
2004	48,70	50,35	23,10	23,96
2005	52,75	53,31	24,44	28,08
2006	51,08	51,48	21,52	23,05
2007	46,69	53,25	20,29	25,71
2008	53,14	57,26	22,28	25,83
2009	57,75	57,91	23,48	26,19
2010	55,97	54,36	18,62	24,56

(Ministerstvo zemědělství 1964, 1966, 1975), (Krajské oddělení českého statistického úřadu v Brně, 1970,1972), (Krajská zemědělská správa, Brno, 1986)

Obrázek č. 6 Vývoj hektarových výnosů cukrovky a brambor t.ha⁻¹

Statistická data o výnosech dalších plodin byla dostupná v menším rozsahu než pro obilniny, cukrovku a brambory. Údaje pro období 1975–2010 jsou uvedeny v tabulce č. 20. Luskovinám se nejvíce dařilo v roce 2001, řepce v roce 2004 a kukuřici na zeleno a na siláž v letech 1975 a 2009.

Tabulka č. 20: Hektarové výnosy dalších vybraných plodin na okrese Znojmo dle dostupnosti dat v archivech v letech 1975-2010

	Luskoviny celkem	Olejníny celkem	Řepka a řepice	Slunečnice na semeno	Soja	Mák	Hořčice na semeno	Kukuřice na zeleno a siláž	Jetel	Vojtěška
1975	1,76	1,56	2,04	-	-	0,56	-	34,37	6,41	7,29
1976	1,11	1,46	1,89	-	-	0,18	-	23,72	4,45	5,80
1977	1,45	1,85	2,40	-	-	0,60	-	34,08	6,32	6,99
1978	1,93	1,98	2,53	-	-	0,75	-	20,72	5,07	5,50
1990	2,99	2,00	2,51	-	-	-	-	21,77	-	-
1994	2,77	2,13	2,68	1,89	-	-	-	18,77	-	-
1995	2,85	-	2,60	-	-	-	-	21,33	-	-
1996	3,00	2,45	2,64	2,17	-	-	-	33,05	-	-
1997	2,55	2,42	2,67	2,24	-	-	-	30,84	-	-
1998	3,02	2,19	2,58	2,09	-	-	-	27,22	-	-
1999	2,48	2,39	2,75	2,30	-	-	-	27,33	-	-
2000	1,60	2,02	2,31	1,93	-	-	-	22,31	-	-
2001	3,44	2,34	2,71	2,03	-	-	-	24,32	-	-
2002	2,00	-	2,16	2,37	2,22	0,61	0,90	-	-	-
2003	2,2	-	1,45	2,40	1,55	0,55	0,86	-	-	-
2004	3,36	-	3,62	2,30	1,48	0,93	1,09	-	-	-
2005	2,57	-	2,85	2,41	2,06	0,77	0,98	-	-	-
2006	2,41	-	3,15	2,19	1,96	0,56	0,82	-	-	-
2007	2,27	-	3,02	2,12	1,76	0,51	0,53	-	-	-
2007	2,27	-	3,02	-	-	0,51	0,53	30,61	7,51	7,77
2008	2,45	-	3,08	-	-	0,69	0,89	34,10	7,90	7,42
2009	2,52	-	3,14	-	-	0,59	0,97	37,71	7,83	8,04
2010	1,98	-	2,83	-	-	0,49	0,55	32,63	7,17	7,55

(Ministerstvo zemědělství 1964, 1966, 1975), (Krajské oddělení českého statistického úřadu v Brně, 1970,1972), (Krajská zemědělská správa, Brno, 1986)

4.9.1 Produkce a výnosy hlavních zemědělských komodit v JZD a státních statcích v letech 1975-1989

Výnosy plodin se lišily také v jednotlivých zemědělských podnicích, jednak v závislosti na stanovištních podmínkách, ve kterých se nacházely jejich pozemky, ale také v závislosti na prostředcích (strojní vybavenosti, finančních prostředcích na nákup hnojiv a pesticidů atd.), které měly podniky k dispozici. V tabulce 21 jsou uvedena data o celkové sklizni obilnin v jednotlivých družstvech a státních statcích v šestiletém období 1975-1980. Ta závisí navíc také na ploše, na které podniky hospodařily, a která byla oseta obilninami. Nejvyšší produkci v tomto období dosahovala JZD Citonice a Moravský Krumlov. Celkově bylo nejvíce obilovin vyprodukováno v roce 1980.

Tabulka č. 21 Sklizeň obilnin v tunách v jednotlivých závodech v letech 1975-1980

	1975	1976	1977	1978	1979	1980
JZD Běhařovice	5 109	3 893	4 828	5 691	3 878	6 878
JZD Blížkovice	7 715	6 420	8 178	9 211	7 658	10 369
JZD Dobšice	2 448	2 091	2 906	3 412	2 096	5 307
JZD Hodonice	4 437	4 208	6 125	5 580	3 918	7 687
JZD H. Dunajovice	5 620	4 414	5 758	5 348	2 632	7 546
JZD Hostěradice	7 013	6 276	8 080	8 288	3 686	9 707
JZD Jevišovice	4 937	4 525	4 656	5 540	3 358	5 339
JZD Jezeřany	4 772	3 886	4 320	4 640	2 555	6 477
JZD Jiřice	8 839	7 240	8 606	6 997	4 390	12 451
JZD Citonice	13 641	13 011	15 044	18 226	13 057	18 156
JZD Mikulovice	2 602	2 240	2 364	2 826	1 624	3 292
JZD Miroslav	3 740	3 181	4 125	4 082	2 200	5 134
JZD Mor. Krumlov	15 474	12 634	16 702	22 323	10 973	25 125
JZD Nový Šaldorf	2 853	2 190	3 316	3 135	1 500	4 610
JZD Olbramovice	5 153	4 146	5 251	4 321	2 319	6 050
JZD Práche	7 273	5 485	7 123	7 873	6 763	13 378
JZD Starý Petřín	4 371	2 122	5 580	7 031	5 847	6 243
JZD Šatov	3 876	3 383	4 384	2 321	2 510	4 556
JZD Tavíkovice	5 443	4 191	5 310	6 532	4 280	6 562
JZD Únanov	6 063	5 614	6 100	7 360	3 356	8 202
JZD Višňové	5 268	4 103	5 379	5 922	2 509	7 295
JZD Vrbovec	2 922	2 836	3 740	2 636	1 875	6 112

Pokračování tabulky č. 21 Sklizeň obilnin v tunách v jednotlivých závodech v letech 1975-1980

	1975	1976	1977	1978	1979	1980
Státní statky						
Lesná	15 255	14 413	14 554	19 464	17 297	18 061
Znojmo	54 475	45 315	54 327	45 592	31 475	67 552
Celkem	199 299	165 726	206 756	214 351	141 756	272 089

(Okresní oddělení Českého statistického úřadu ve Znojmě, 1981)

V návaznosti na údaje o celkové produkci obilovin v jednotlivých podnicích v tabulce 21 jsou v tabulce 22 znova uvedeny údaje o výnosech jednotlivých obilnin v odpovídajícím období. Tak, jak to odpovídá celkové produkci obilovin, která byla nejvyšší v roce 1980, pro všechny obilniny kromě kukuřice to byl výnosově nejlepší rok za toto období.

Tabulka č. 22: Hektarové výnosy obilnin na okrese Znojmo v letech 1974-1980

	Pšenice		Ječmen		Žito		Oves		Kukuřice	
	Výnos v t/ha	Přírůstek/úbytek	Výnos v t/ha	Přírůstek/úbytek	Výnos v t/ha	Přírůstek/úbytek	Výnos v t/ha	Přírůstek/úbytek	Výnos v t/ha	Přírůstek/úbytek
1974	3,92	-	3,98	-	3,48	-	3,75	-	2,81	-
1975	4,07	+0,15	3,52	-0,46	3,14	-0,34	3,13	-0,62	3,82	+1,01
1976	3,56	-0,51	3,43	-0,09	2,51	-0,63	2,05	-1,08	2,78	-1,04
1977	4,13	+0,57	3,83	+0,4	2,96	+0,45	2,98	+0,93	3,67	+0,89
1978	4,35	+0,22	4,18	+0,35	3,01	+0,05	3,74	+0,76	1,87	-1,8
1979	2,36	-1,99	3,14	-1,04	1,55	-1,46	2,95	-0,79	4,52	+2,65
1980	5,82	+3,46	5,01	+1,87	4,31	+2,76	4,07	+1,12	3,93	-0,59

(Ministerstvo zemědělství 1964, 1966, 1975), (Krajské oddělení českého statistického úřadu v Brně, 1970,1972), (Krajská zemědělská správa, Brno, 1986)

Data o výnosech pro jednotlivé zemědělské podniky na Znojemsku se bohužel nepodařilo dohledat pro shodné období jako data o produkci, ale jsou uvedena pro období bezprostředně následující.

Výnosy pšenice byly v roce 1979 nejnižší za celé období let 1979-1989. Průměrný výnos byl 2,3 t.ha⁻¹. V roce 1980 byl výnos výrazně vyšší 5,82 t.ha⁻¹, nejvyšších výnosů

na okrese Znojmo dosáhlo JZD Práče, a sice $6,93 \text{ t}\cdot\text{ha}^{-1}$. V roce 1981 došlo opět k poklesu výnosů. Nejlépe na tom byla družstva z Citonic a Olbramovic, jejichž výnos byl kolem $5 \text{ t}\cdot\text{ha}^{-1}$. V roce 1982 byl průměrný výnos na okrese $5,41 \text{ t}\cdot\text{ha}^{-1}$, ale pět zemědělských podniků dosáhlo nad $6 \text{ t}\cdot\text{ha}^{-1}$. Státní statek Lesná, JZD Běhařovice, JZD Blížkovice a JZD Mikulovice měli výnosy nižší než $5 \text{ t}\cdot\text{ha}^{-1}$. To znamenalo pro takto velké podniky obrovské ztráty. V roce 1983 se nejlépe dařilo Citonicím s výnosem vyšším než $6 \text{ t}\cdot\text{ha}^{-1}$. V roce 1984 se nejlépe dařilo JZD v Práčích, jehož výnos byl $6,33 \text{ t}\cdot\text{ha}^{-1}$. V tomto roce ještě dalších 6 podniků dosáhlo na 6 tunovou hranici. V roce 1985 dosáhlo 10 zemědělských podniků na výnosy více jak 6 tun, z nichž nejvyšší $6,81 \text{ t}\cdot\text{ha}^{-1}$ mělo opět JZD Práče. Důvodem těchto vysokých výnosů bylo optimální klima v celém vegetačním období. Nejnižšího výnosu dosáhl Státní statek Lesná s výnosem pouze $4,69 \text{ t}\cdot\text{ha}^{-1}$. Rok 1986 byl rokem velice podprůměrným, kdy byl průměrný výnos na okrese $3,76 \text{ t}\cdot\text{ha}^{-1}$, tedy o 2 t nižší, než v roce předchozím a o 1,7 t nižší než v roce následujícím. Jednotlivé hodnoty se pohybovaly v rozmezí od 3 do $4,96 \text{ t}\cdot\text{ha}^{-1}$. V roce 1987 došlo opět k zlepšení z důvodu optimálního počasí, a šest zemědělských podniků na okrese dosáhlo výnosu vyššího než $6 \text{ t}\cdot\text{ha}^{-1}$. V roce 1988 nejvyššího hektarového výnosu $6,17 \text{ t}\cdot\text{ha}^{-1}$ dosáhlo JZD Práče. Během období 1979-1989 zemědělci dosáhli průměrného výnosu pšenice $4,86 \text{ t}\cdot\text{ha}^{-1}$. Hodnotíme-li dosažené hektarové výnosy pšenice jednotlivých podniků, můžeme konstatovat, že trvale nejvyšších hektarových výnosů dosahovalo jednoznačně JZD Práče, dále Olbramovice, Miroslav a JZD Citonice. Velkých výnosů dosahovalo JZD Práče především díky vysokým státním dotacím a dobré technické vybavenosti podniku. Naopak nejhůře dopadla družstva v Běhařovicích, Blížkovicích, Jevišovcích a Státní statek Lesná (Okresní oddělení Českého statistického úřadu ve Znojmě, 1989).

Za hodnocené období let 1979-1989 byl průměrný výnos pšenice v okrese Znojmo $4,93 \text{ t}\cdot\text{ha}^{-1}$ při průměru za celou ČR $4,57 \text{ t}\cdot\text{ha}^{-1}$. V jednotlivých letech byl ale vývoj výnosů pšenice na úrovni okresu a ČR odlišný.

Výnosy, uváděné pro jednotlivá družstva, lze porovnat s průměrnými hodnotami výnosů za celý okres, uvedenými v tabulce č. 23 níže.

Tabulka č. 23 Hektarové výnosy pšenice na okrese Znojmo a v ČR v letech 1979-1989

Rok	Okres Znojmo		ČR	
	Výnos v t.ha ⁻¹	Přírůstek/úbytek	Výnos v t.ha ⁻¹	Přírůstek/úbytek
1979	2,36	-	3,35	-
1980	5,82	3,46	4,41	1,06
1981	4,02	-1,80	3,97	-0,43
1982	5,41	1,39	4,39	0,41
1983	4,93	-0,48	4,91	0,53
1984	5,64	0,71	5,04	0,13
1985	5,82	0,18	4,99	-0,05
1986	3,76	-2,06	4,36	-0,63
1987	5,43	1,67	4,90	0,54
1988	5,44	0,01	4,99	0,09
1989	5,63	0,19	4,93	-0,06
průměr	4,93		4,57	

(Okresní oddělení Českého statistického úřadu ve Znojmě, 1989)

V roce 1979 byl průměrný hektarový **výnos ječmene** 3,14 t.ha⁻¹. Byl nejnižší za celé sledované období, a tak tento rok znamenal pro zemědělce obrovskou ztrátu. Nejvyššího výnosu dosáhlo JZD v Citonicích 4,4 t.ha⁻¹. Nejhůře na tom bylo JZD v Šatově, kde dosáhli výnosu pouze 1,99 t.ha⁻¹. Rok 1980 byl pro zemědělce na Znojemsku velice úspěšný. Průměrný výnos ječmene byl 5 t.ha⁻¹. Celkem 6 podniků dosáhlo na výnos vyšší než 6 t.ha⁻¹. Rok 1981 se s průměrným výnosem 3,7 t.ha⁻¹ řadí spíše k těm neúrodným. Žádný podnik nedosáhl na hranici 6 t.ha⁻¹. V roce 1982 došlo k mírnému zlepšení výnosu ječmene na okresu. Nejlépe na tom bylo družstvo v Práčích s výnosem vyšším než 6 t.ha⁻¹. Výnosy se ve většině družstev pohybovaly v rozmezí mezi 4,12-5,61 t.ha⁻¹. Rok 1983 byl rokem mírně podprůměrným. Nejlépe na tom byla družstva v Citonicích a Miroslavi s výnosem okolo 5 t.ha⁻¹. Naopak nejhůře dopadl Státní statek Znojmo s výnosem nižším než 4 t.ha⁻¹. Rok 1984 byl rokem velice vydařeným. Průměrný výnos ječmene činil 5,2 t.ha⁻¹. Dva zemědělské podniky dosáhly na výnos více než 6 t.ha⁻¹, a sice JZD Citonice a JZD Miroslav. 15 zemědělských podniků dosáhlo na výnos více než 5 t.ha⁻¹. Rok 1985 byl také rokem s dobrými výnosy. V tomto roce dosáhlo 7 zemědělských podniků výnos více než 6 t.ha⁻¹. Rok 1986 byl rokem průměrným. Výnosy se pohybovaly kolem 5 t.ha⁻¹. Rok 1987 byl téměř totožný s rokem 1986, největší propad ale zaznamenaly Citonice s výnosem pouze 3 t.ha⁻¹. Rok

1988 byl rokem mírně podprůměrným. Pouze jediný podnik na okrese dosáhl výnosu více než 6 t.ha⁻¹, a sice JZD Olbramovice.

Během časové řady let 1979-1989 zemědělci dosáhli na průměrný roční výnos ječmene 4,59 t.ha⁻¹ (Okresní oddělení Českého statistického úřadu ve Znojmě, 1989). Ve srovnání s průměrným výnosem uváděným ve statistikách ČSÚ je to hodnota mírně vyšší. Celkově ve všech letech sledovaného období byl výnos ve znojemském okrese vyšší než průměr ČR.

Výnosy uváděné pro jednotlivá družstva lze porovnat s průměrnými hodnotami výnosů v celém okrese Znojmo uvedenými v tabulce č. 24 níže.

Tabulka č. 24 Hektarové výnosy ječmene na okrese Znojmo v ČR v letech 1979-1989

Rok	Okres Znojmo		ČR	
	Výnos v t.ha ⁻¹	Přírůstek/úbytek	Výnos v t.ha ⁻¹	Přírůstek/úbytek
1979	3,14	-	3,52	-
1980	5,01	1,87	3,81	0,28
1981	3,71	-1,30	3,38	-0,43
1982	4,85	1,14	3,81	0,43
1983	4,16	0,69	4,02	0,20
1984	5,21	1,05	4,58	0,57
1985	5,16	-0,05	4,59	0,01
1986	4,45	-0,71	4,33	-0,27
1987	4,41	0,04	4,15	-0,17
1988	4,91	0,50	4,17	0,01
1989	5,49	0,58	4,73	0,56
průměr	4,59		4,10	

(Okresní oddělení Českého statistického úřadu ve Znojmě, 1989)

V roce 1979 **kukuřici na zrno** pěstovalo 14 zemědělských podniků. Největšího výnosu dosáhlo JZD Práče, a sice 5,86 t.ha⁻¹. Jinak se jednalo o rok pro kukuřici průměrný s výnosem 4,52 t.ha⁻¹. Porosty, které byly silně poškozeny nedostatkem vláhy, byly sklizeny jako kukuřice na siláž. V roce 1980 nejvyššího výnosu dosáhlo opět JZD v Práčích s výnosem 4,58 t.ha⁻¹. Jinak byl tento rok spíše podprůměrným. Rok 1981 byl také podprůměrný. Průměrný hektarový výnos činil 3,24 t.ha⁻¹. V roce 1982 se kukuřici na Znojemsku obzvláště dařilo. Hektarový výnos se pohyboval v rozmezí 5,50-6,50 t.ha⁻¹. Nejvyššího hektarového výnosu 7,53 t.ha⁻¹ dosáhlo JZD v Práčích. Rok 1983 byl snad nejhorším ze všech sledovaných období. V tomto roce vyselo

kukuřici na zrno celkem 12 zemědělských podniků. Kukuřici ale sklídilo pouze 5 zemědělských podniků. Důvodem byl nedostatek vláhy.

Rok 1984 byl rokem mírně nadprůměrným. Hektarové výnosy v průměru dosahovaly 3,93 t.ha⁻¹. V roce 1985 byl průměrný hektarový výnos 5,93 t.ha⁻¹. Nejvyššího výnosu dosáhlo opět JZD Práče s výnosem 7,27 t.ha⁻¹. Naopak největší propad zaznamenalo JZD ve Vrbovci s výnosem pouze 4,34 t.ha⁻¹. V roce 1986 pěstovalo kukuřici na zrno celkem 19 zemědělských podniků. Hektarové výnosy se pohybovaly v rozmezí od 4,71 t/ha do 6,69 t.ha⁻¹. Rok 1986 byl velice nadprůměrný co se týče úrody kukuřice na zrno. Rok 1987 byl velice podobný roku 1986. Hektarové výnosy se pohybovaly v rozmezí od 4 do 5 t.ha⁻¹. Rok 1988 byl rokem průměrným s ročním výnosem 4,40 t.ha⁻¹. Nejvíce kukuřice se urodilo opět v Práčích, kde byl výnos přes 7 t.ha⁻¹. Podobného výsledku dosáhli i v JZD Miroslav.

Během let 1979-1989 zemědělství celkem dosáhlo průměrného ročního výnosu kukuřice na zrno 4,43 t.ha⁻¹ (Okresní oddělení Českého statistického úřadu ve Znojmě, 1989). Tento průměrný výnos kukuřice na zrno odpovídá průměru celé ČR, roční dynamika výnosů je však značně odlišná.

Výnosy uváděné pro jednotlivá družstva lze porovnat s průměrnými hodnotami výnosů za celý okres, uvedenými v tabulce č. 25 níže.

Tabulka č. 25 Hektarové výnosy kukuřice na zrno v okrese Znojmo a v ČR v letech 1979-1989

Rok	Okres Znojmo		ČR	
	Výnos v t.ha ⁻¹	Přírůstek/úbytek	Výnos v t.ha ⁻¹	Přírůstek/úbytek
1979	4,52	-	3,78	-
1980	3,93	0,59	3,64	-0,14
1981	3,24	-0,69	3,33	-0,30
1982	5,50	2,26	3,96	0,62
1983	3,08	-2,42	1,80	-2,16
1984	3,93	0,85	2,04	0,24
1985	5,93	2,00	3,82	1,78
1986	4,57	-1,36	3,93	0,10
1987	6,13	1,56	4,63	0,70
1988	4,40	1,73	3,45	-1,18
1989	3,48	1,08	3,66	0,21
průměr	4,43		3,46	

(Okresní oddělení Českého statistického úřadu ve Znojmě, 1989)

5 ZÁVĚR

Zemědělství v minulosti bylo hlavním způsobem obživy a navazoval na ně všechn ostatní život společnosti. Zemědělství a jeho proměny a vývoj byly tedy úzce propojeny s vývojem společnosti. Potřeba produkovat potraviny byla i příčinou migrace obyvatelstva. Nejintenzivnější osídlení v našem okrese v dobách prvních zemědělců najdeme v okolí Znojma, Šatova, Jevišovic a Moravského Krumlova. Zefektivnění zemědělské výroby umožnilo rozvoj jiných odvětví lidské činnosti, např. průmyslu. Na druhou stranu se snižovala potřeba pracovní síly v zemědělství.

Znojemský okres se nachází na jižní Moravě a patří svojí rozlohou k největším okresům v České republice. Podnebí znojemského okresu patří k nejteplejším a nejsušším z celé České republiky. Na Znojemsku se nachází hodně kvalitní orné půdy pro pěstování náročných plodin, a vyskytují se zde také ovocné sady, trvalé travní porosty a louky.

Zmínky o prvních zemědělcích v oblasti Znojemska jsou datovány do období již 5000 let před naším letopočtem.

V období feudalismu bylo obyvatelstvo přímo závislé na zemědělství. Panovníci si na své pozemky přiváželi cca v 13. století i cizí kolonisty, kteří se usazovali na Jaroslavicku, Hrušovansku a Vranovsku. Velké škody v zemědělství na Znojemsku činily četné války, bouře, a také epidemie nemocí. Roku 1667 bylo na Znojemsku trvale osídleno jen 60 % domů, 35 % bylo pustých a 5 % užívali noví osadníci. Šlechta i církve se snažily hospodařit na stále větších pozemcích. Nové pozemky získávali mýcením lesů, jak je doloženo z 18. století, a to zvláště na panství Hostim.

S rozvojem průmyslu a kapitalismu nastává pokles počtu obyvatel na venkově. České země byly až do roku 1918 součástí Rakouska-Uherska, staly se průmyslově nejvyspělejšími z celé monarchie. Na Znojemsku neproběhla průmyslová revoluce, proto v období kapitalismu nedošlo k nárůstu počtu obyvatel, tak jako v jiných částech naší země. Naopak úbytek obyvatelstva byl způsoben třicetiletou válkou. Počet obyvatel klesl na čtvrtinu.

V roce 1919 byla zahájena pozemková reforma (zábor a přerozdělení půdy velkých statků), která ale, bohužel, nevyřešila sociální problémy vesnice. Zvýšila sice počet středních zemědělců, ale v zemi zůstala roztržštěnost půdy. Znojemsko lze zvláště na konci Rakouska-Uherska hodnotit jako hospodářsky slabé. Vznik samostatného Československého státu neznamenal pro hospodářství na Znojemsku posílení,

ale naopak. Špatný rozvoj Znojemska dokládá malý nárůst počtu obyvatel jak za Rakouska-Uherska, za První republiky, tak i po válce, kdy došlo k odsunu Němců. Znojmo, bohužel, nebylo krajem, který by se těšil přízni centrálních orgánů. Nerozvíjel se zde průmysl a většina projektovaných staveb přehrad a železnic zůstala jen na papíře. Z důvodu nedostatku pracovních příležitostí bylo ve znojemském okrese roku 1931 2 174 nezaměstnaných. Podnětem ke zlepšení hospodářské i přírodní situace na Znojemsku měla být výstavba přehrad na řece Dyji, kde voda při povodních páchala velké hospodářské škody. I v popsáných nepříznivých hospodářských podmínkách se zemědělci snažili za každou cenu udržet jako samostatní podnikatelé, což vedlo ke kritickému zadlužení ve 30. letech, které se ještě zhoršilo s hospodářskou krizí.

Od počátku války do roku 1942 byl počet pracovníků v zemědělství spíše snižován a pracovníci byli posíláni na jinou práci např. do průmyslu.

Po osvobození v roce 1945 byl znojemský okres obnoven na hranice z roku 1938. Zemědělská půda po sudetských Němcích byla v žalostném stavu, pozemky byly zapleveleny, špatně obdělány a nehnojeny. V roce 1947 byla revidována první pozemková reforma a drobným a středním rolníkům byla předána další půda.

Po roce 1948 začala probíhat ve velkém kolektivizace zemědělství a vznik prvních JZD. V roce 1949 vzniklo 17 JZD, v roce 1950 jich bylo již 58 a v roce 1951 se jejich počet zvýšil na 63. V roce 1952 bylo již 74 JZD, vznikly tedy ve většině obcí okresu Znojmo. První družstva, která vznikla v roce 1949, se řadila i mezi první v celé republice. Jednalo se o družstva obcí: Hrádek, Kadov, Sedlešovice. Hospodaření v družstvech a státních statcích nebylo zpočátku jednoduché. Půda byla rozdrobená, chyběly stroje a zařízení pro velkovýrobu, krmiva, hnojiva a nebyl hlavně dostatek dobrých odborníků. Dále byly na okrese Znojmo dva státní statky o výměře 26 232 ha zemědělské půdy a Státní statek Lesná s výměrou 10 844 ha zemědělské půdy.

V době před listopadem 1989 dobře fungovala návaznost zemědělství na potravinářství, lze ho označit za vyspělé, rostlinná výroba navazovala na živočišnou. Po převratu byl tento systém narušen.

Po roce 1989 prodělalo nejen zemědělství znojemské, ale i zemědělství celé České republiky, rozsáhlé změny. Kolektivní vlastnictví bylo zrušeno, jednotná zemědělská družstva se rozpadla nebo byla transformována v soukromé podniky. V současné době funguje na Znojemsku asi 630 zemědělských subjektů. Nejčastěji se zabývají

pěstováním kukuřice, slunečnice, pšenice, ale nejvíce řepky olejné. Znojensko je také oblastí typickou pěstováním vinné révy a ovocnými sady.

Závěrečná část práce se zabývá hektarovými výnosy na Znojensku. Výnosy obilnin ve sledovaném období narostly z úrovně na začátku šedesátých let na úroveň na konci osmdesátých let u pšenice z 2,85 t.ha⁻¹ na 5,22 t.ha⁻¹, u ječmene z 2,73 t.ha⁻¹ na 4,88 t.ha⁻¹ a u kukuřice z 2,53 na 4,90 t.ha⁻¹.

U všech obilnin, kromě kukuřice, lze sledovat jistý propad nebo alespoň zastavení růstu výnosů po roce 1989 ve srovnání s osmdesátými léty. Odpovídá to vývoji výnosů těchto plodin také v celorepublikovém měřítku. Jednou z příčin může být snížení intenzity vstupů (hnojiv a přípravků na ochranu rostlin) do rostlinné produkce v důsledku úsporných opatření po přechodu od státem řízeného hospodaření k soukromému podnikání.

U kukuřice snížení výnosů nenastalo, naopak se jejich úroveň zvýšila, stejně jako na úrovni celé ČR, a v pro kukuřici příznivých podmínkách Znojenska i ustálila. Zde se projevilo zejména uvedení nových hybridních odrůd na trh.

Na základě dat za celou ČR lze říci, že u brambor a cukrové řepy nedošlo po roce 1989 k tak výrazné depresi výnosů jako u obilnin, jejich úroveň byla zachována a v posledních letech se produktivita, zejména u cukrové řepy, výrazně zvyšuje, a to zejména kvůli lepší mechanizaci zpracování půdy a lepší vybavenosti podniků.

Výnosy plodin se lišily také v jednotlivých zemědělských podnicích, jednak v závislosti na stanovištních podmínkách, ve kterých se nacházely jejich pozemky, ale také v závislosti na prostředcích (strojní vybavenosti, finančních prostředcích na nákup hnojiv a pesticidů atd.), které měly podniky k dispozici. Nejvyšší produkci obilnin v letech 1975-1980 dosahovala JZD Citonice a Moravský Krumlov a nejvyšší výnosy v období let 1979-1989 byly produkovány v JZD Práče, JZD Citonice a JZD Miroslav.

6 LITERATURA

- ANDRESKA, Dominik. *Z historie zemědělství II*. Praha: Národní zemědělské muzeum, 2012, 245 s. ISBN 978-80-86874-44-9.
- BALMBERGEROVÁ, Jana. Ředitelka agrární komory Znojmo (konzultace emailem)
- BERANOVÁ, Magdalena, KUBAČÁK, Antonín. *Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě*. 1. vyd. Praha: Libri, 2010, 430 s. ISBN 978-80-7277-113-4.
- BERANOVÁ, Magdalena. *Zemědělství starých Slovanů*. 1.vyd. Praha: Academia, 1980, 395 s.
- ČANĚK, A. *Ztráty ve výši 357 milionů*. Znojemsko, 1997
- ČSÚ, KRAJSKÁ REPREZENTACE BRNO, *Statistická ročenka jihomoravského kraje*. Vyd. Český statistický úřad, Brno, 2005, 384 s. ISBN 80-250.1124-0.
- ČSÚ, KRAJSKÁ REPREZENTACE BRNO, *Zemědělství jihomoravského kraje 1990-2001*. Vyd. Český statistický úřad, Brno, 2002, 90 s. ISBN 80-7223-834-5.
- ČSÚ, ODDĚLENÍ REGIONÁLNÍCH ANALÝZ A INFORMAČNÍCH SLUŽEB BRNO, *Statistická ročenka jihomoravského kraje*. Vyd. Český statistický úřad, Brno, 2008, 404 s. ISBN 978-80-250-1788-3.
- ČSÚ, ODDĚLENÍ REGIONÁLNÍCH ANALÝZ A INFORMAČNÍCH SLUŽEB BRNO, *Statistická ročenka jihomoravského kraje*. Vyd. Český statistický úřad, Brno, 2010, 224 s. ISBN 978-80-250-2055-5.
- ČSÚ, ODDĚLENÍ REGIONÁLNÍCH ANALÝZ A INFORMAČNÍCH SLUŽEB BRNO, *Statistická ročenka jihomoravského kraje*. Vyd. Český statistický úřad, Brno, 2011, 232 s. ISBN 978-80-250-2123-1.
- CHROMÍKOVÁ, Františka. *Vznik zemědělských družstev na Znojemsku, počátky socializace vesnice*. Večerní škola marxismu-leninismu při Okresním výboru komunistické strany Československa ve Znojmě, 1987, 67 s.
- KOLÁŘ, Petr. *Dopady klimatu a meteorologických extrémů na produkci vybraných zemědělských plodin na jižní moravě v letech 1961-2007*. Masarykova univerzita, Přírodovědecká fakulta, Geografický ústav, Brno, 2010, 88 s.

- KOSTELANSKÝ, František. *Obecná produkce rostlinná*. Vyd. 2. / . Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, 2004, 212 s. ISBN 80-7157-765-0.
- KOZDAS, Jan. *Pozdrav ze Znojma*. Vyd.: nakladatelství Josef Filip, Brno, 2009, 216 s.
- KUBAČÁK, Antonín. *Dějiny zemědělství v českých zemích*. Praha: Ministerstvo zemědělství ČR, 1994, 191 s. ISBN 80-7084-109-5.
- KUDRNÁČ, Jaroslav. *Skladování obilí v jámách – obilnicích*. In: Vznik a počátky Slovanů II (sborník), Praha 1958.
- NOVÁK, V. *Zemědělství na Znojemsku*. Pamětní spis města Znojma, 1951
- PELECH, Jan. *Historie Státních statků*. 1987, 53 s.
- Rozbor hospodaření JZD OKRESU ZNOJMO v roce 1961*. Vyd. Skupina zemědělské propagace odboru zemědělství, Znojmo, 1961
- SCHOVANEC, Jan. *Kronika JZD 9. Května*, Moravský Krumlov, 1985, 206 s.
- SKOPAL, L. *Problematika zemědělství na okrese Znojmo na pokračování*. Znojenské listy, 1998
- Socialistické Znojemsko*. Okresní výbor KSČ. Vyd. Okresní národní výbor, 1975, 96 s.
- Statistická ročenka 1963*. Vyd. Ministerstvo zemědělství, lesního a vodního hospodářství, Praha, 1964, 753 s.
- Statistická ročenka 1965*. Vyd. Ministerstvo zemědělství a lesního hospodářství, Praha, 1966, 622 s.
- Statistická ročenka 1974*. Vyd. Ministerstvo zemědělství a výživy, Praha, 1975, 606 s.
- Statistická ročenka Jihomoravského kraje*. Vyd. Krajské oddělení českého statistického úřadu v Brně, Brno, 1970, 384 s.
- Statistická ročenka Jihomoravského kraje*. Vyd. Krajské oddělení českého statistického úřadu v Brně, Brno, 1972, 390 s.
- Statistická ročenka*. Vyd. Okresní oddělení českého statistického úřadu ve Znojmě, 1981, 185 s.
- ŠÍPEK, Zdeněk. *Jižní Morava, zadlužení rolníků na Znojemsku v roce 1930*, Znojmo, 1980

Vývoj výroby obilovin okresu Znojmo. Vyd. Okresní oddělení Českého statistického úřadu ve Znojmě, 1989, 46 s.

Základní směry, rozvoje specializace a koncentrace zemědělské výroby a jejich organizační formy na okrese Znojmo. Vyd. Okresní zemědělské sdružení ve Znojmě 1971, 48 s.

Zemědělská ročenka Jihomoravského kraje. Vyd. Krajská zemědělská správa, Brno, 1986, 289 s.

Zemědělství okresu Znojmo 1961-1970. Vyd. Kolektiv pracovníků okresního oddělení českého statistického úřadu ve Znojmě, 1971

35 let výtěžné cesty vesnice k socialismu na Znojemsku. OV Svazu družstevních rolníků Znojmo, 1988, 93 s.

40 let socialistického zemědělství na Znojemsku 107 s. Vyd.: Svaz družstevních rolníků ve Znojmě, 1989, 107 s.

6.1 Internetové zdroje

Český statistický úřad: Veřejná databáze. [online]. 2014 [cit. 2014-10-06]. Dostupné z:
http://www.czso.cz/xb/redakce.nsf/i/charakteristika_okresu_znojmo

Český statistický úřad: Veřejná databáze. [online]. 2014 [cit. 2014-10-07]. Dostupné z:
http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislotab=RSO5012PU_OK&vo=null

Český statistický úřad: Veřejná databáze. [online]. 2014 [cit. 2014-10-07]. Dostupné z:
http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislotab=RSO5022PU_OK&vo=tabulka

Český statistický úřad: Veřejná databáze. [online]. 2014 [cit. 2014-10-07]. Dostupné z:
<https://www.czso.cz/csu/xb/zamestnanost-xb>

Národní park Podyjí: Veřejná databáze. [online]. 2014 [cit. 2014-12-17]. Dostupné z:
<http://www.vranovnaddyji.cz/np-podyji/zakladni-informace>

Region: Současný stav zemědělství v ČR [online]. 2015 [cit. 2015-02-06]. Dostupné z:
<http://ucebnice3.enviregion.cz/zemedelstvi-a-lesnictvi/soucasny-stav-zemedelstvi-v-cr>

ŠKORPÍK, Martin. Správa Národního parku Podyjí: Živočichové. [online]. 2014 [cit. 2014-12-17]. Dostupné z: <http://www.nppodyji.cz/zoologie>

Wikipedia: Znojmo. [online]. 2014 [cit. 2014-11-15]. Dostupné z:
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Znojmo>

Znojmo.net: Historie města [online]. 2014 [cit. 2014-10-17]. Dostupné z:
<http://www.znojmo.net/historie>

7 Seznam tabulek

Tabulka č. 1 Základní charakteristika okresu

Tabulka č. 2 Základní charakteristika okresu

Tabulka č. 3 Území, struktura druhů pozemků v okrese Znojmo v roce 2013

Tabulka č. 4 Základní informace o Národním parku Podyjí

Tabulka č. 5 Pozemkové vlastnictví šlechty v hektarech

Tabulka č. 6 Počet obyvatel v bývalém znojemském kraji v tisících

Tabulka č. 7 Pozemkové reformy v období 1919-1937

Tabulka č. 8 Srovnání průměrných hektarových výnosů dle zemí v letech 1934-1938

Tabulka č. 9 Úbytek zaměstnanců v zemědělství z celkové zaměstnanosti obyvatel

Tabulka č. 10 Počet vystěhovalců dle let

Tabulka č. 11 Obraty družstev na Znojemsku v období První republiky

Tabulka č. 12 Výměra obhospodařované půdy JZD v ha

Tabulka č. 13 Hodnoty pracovních jednotek v letech 1953-1964

Tabulka č. 14 Výměra obhospodařované půdy družstev v roce 1989

Tabulka č. 15 Etapy JZD

Tabulka č. 16 Počet závodů podle velikosti v ha v roce 1960

Tabulka č. 17 Finanční hospodaření ve Státních statcích na Znojemsku v roce 1970

Tabulka č. 18 Hektarové výnosy obilovin v okrese Znojmo (ZN) a v ČR

Tabulka č. 19 Hektarové výnosy cukrovky a brambor v okrese Znojmo (ZN) a v ČR

Tabulka č. 20 Hektarové výnosy dalších vybraných plodin na okrese Znojmo dle dostupnosti dat v archivech v letech 1975-2010

Tabulka č. 21 Sklizeň obilnin v tunách v jednotlivých závodech v letech 1975-1980

Tabulka č. 22 Hektarové výnosy obilnin na okrese Znojmo v letech 1974-1980

Tabulka č. 23 Hektarové výnosy pšenice na okrese Znojmo a v ČR v letech 1979-1989

Tabulka č. 24 Hektarové výnosy ječmene na okrese Znojmo a v ČR v letech 1979-1989

Tabulka č. 25 Hektarové výnosy kukuřice na zrno v okrese Znojmo a v ČR v letech 1979-1989

8 Seznam obrázků

Obrázek č. 1 Vývoj hektarových výnosů pšenice t.ha⁻¹

Obrázek č. 2 Vývoj hektarových výnosů ječmene t.ha⁻¹

Obrázek č. 3 Vývoj hektarových výnosů žita t.ha⁻¹

Obrázek č. 4 Vývoj hektarových výnosů ovsa t.ha⁻¹

Obrázek č. 5 Vývoj hektarových výnosů kukuřice t.ha⁻¹

Obrázek č. 6 Vývoj hektarových výnosů cukrovky a brambor t.ha⁻¹